

ПОЛІТИЧНА
КРИТИКА

2018

НЕВИДИМА ПРАЦЯ

ЗБІРКА
ЖУРНАЛІСТСЬКИХ
СТАТЕЙ

НЕВИДИМА ПРАЦЯ

Збірка журналістських статей

Збірка журналістських статей

Невидима праця

Ця збірка містить десять найкращих текстів, написаних у рамках проекту «Невидима праця». Герої і героїні цих статей — люди різних суспільно важливих професій, що не часто потрапляють у об'єктиви ЗМІ: шахтарі, водії, машиністи, швачки тощо. Вони вже давно поступилися місцем «героям нашого часу» — успішним підприємцям та «стартаперам». Але їхні особисті долі, робочий побут та історії боротьби, котрі записали автори проекту (а іноді й вони самі), дозволяють не лише побачити проблеми на конкретних підприємствах, а й зробити висновки про трудову та соціальну політику в Україні в цілому.

НЕВИДИМА ПРАЦЯ

За підтримки Rosa Luxemburg Stiftung з коштів Міністерства економічної співпраці та розвитку ФРН. Ця публікація та її частини надаються до безкоштовного використання за умови належного посилання на оригінальну публікацію. Зміст публікації перебуває у виключній відповідальності ГО «Політична критика» і може не відображати позиції Rosa Luxemburg Stiftung».

ЗМІСТ

Период полураспада. Как работники северодонецкого «Азота» переживают остановку производства.....	6
«Ти ж приїхала сюди заробляти!»: українські працівниці у варшавському ТЦ	12
За лаштунками шоурумів: хто шиє дизайнерський одяг в Україні	18
Третій век под землею	24
Робота мрії. Скарги, позови, суди та інші будні водія тролейбуса.....	30
Дарниця-Протест. За що борються машинисти	36
Берегут честь Смолина. Как в селе под Черниговом работники торфозавода борются за его спасение	40
Передовой музей Как живет краеведческий музей в Станице Луганской.....	46
Адская кухня.....	51
Три міфи про роботу «Зеленбуду», спростовані на власному досвіді	56

ПЕРИОД ПОЛУРАСПАДА

КАК РАБОТНИКИ СЕВЕРОДОНЕЦКОГО «АЗОТА» ПЕРЕЖИВАЮТ ОСТАНОВКУ ПРОИЗВОДСТВА

АВТОРКА / ФОТО: ТАТЬЯНА КОЗАК

С предприятия, у которого в 2014 году начались серьезные проблемы, уходят лучшие специалисты. А оставшиеся говорят о том, как ухудшились условия работы.

Проспект Химиков прямой линией соединяет две крайние точки Северодонца. На одной — автовокзал, единственные ворота горожан во внешний мир, на другой — завод «Азот», одно из ведущих предприятий украинского химпрома.

Завод, собственно, — причина появления сначала поселка Лисхимстрой в 30-х годах, а после Второй Мировой — уже города Северодонецк. В советские годы предприятие производило не только минеральные удобрения, но и сопутствующие товары — например, клей ПВА, полиэтилен, моющие и чистящие средства и даже пластиковые чемоданы. До 2014 года здесь работали около 8 тысяч человек. А четыре года назад для «Азота» настали тяжелые времена.

С началом войны на Донбассе «Азот» потерял часть своих источников питания и задолжал за электричество. Производство остановили, а в результате регулярных задержек по зарплатам и простоя рабочие стали массово увольняться.

К тому же «Азот» оказался в эпицентре объявленной властями деолигархизации. Прокуратура проводит обыски на предприятии: владельца Дмитрия Фирташа обвиняют в уклонении от уплаты налогов. Сам владелец холдинга Ostchem, в который с 2011 года входит и северодонецкий завод, после протестов

на Майдане бежал в Россию, а потом уехал в Австрию. Против него возбуждено несколько дел по обвинению в коррупции, отмывании денег и причастности к организованной преступной группировке, а его экстрадиции добиваются США и Испания.

Новости о перезапуске «Азота» появляются регулярно, но эти планы пока так и не осуществились. На заводе не верят, что «Азот» когда-либо вернется к прежней жизни.

Градообразующее предприятие вплоть до 2014 года считалось в Северодонцеке престижным местом работы. Но теперь больше нет. И работники «Азота», в отличие от своих коллег на других предприятиях Донбасса в зоне АТО, не боятся открыто критиковать ситуацию на заводе.

— Кого там бояться? Вот это типа «ихтамнет» — и тут, на «Азоте», «ихтамнет». Руководителей точно можно так назвать, — с сарказмом и горечью говорит Анатолий Смолка, 58-летний киповец, аппаратчик¹ высшего разряда с 40-летним стажем работы на заводе. Работать на «Азот» он пошел сразу же после окончания училища, в 1978 году.

«СЕРЕНЬКАЯ ПОЛОСА»

НЕВИДИМА ПРАЦЯ

¹ Слесарь по контрольно-измерительным приборам и автоматике — профессия рабочего, который обслуживает, ремонтирует и эксплуатирует различное контрольно-измерительное оборудование и системы автоматического управления.

— Я даже просто не представлял, куда еще идти. На «Азот» да и все. Зарплата стабильная, работа, отпуск, путевки, социальные льготы какие-то. Было нормально, устраивало, — вспоминает Анатолий. На заводе работал его отец, а потом пошла сестра. Там он встретил и свою будущую жену.

— Азовец — это было гордо. У нас реально зарплаты были хорошие по сравнению с городом, — говорит Галина, жена Анатолия, аппаратчица в водоснабжении с 40-летним заводским стажем.

Завод давал стабильность и дальний горизонт планирования, возможность получить жилье, а также садики и летние лагеря для детей. В цехе сложился душевный коллектив: вместе выезжали на природу, отмечали праздники.

За 40 лет Анатолий цех ни разу не сменил, только повысил разряд. Мог стать и руководителем, но не было высшего образования.

— Раньше было престижно работать в одном цехе, никуда не рассчитываться, никуда не переходить. Как считалось — это летуны, если ты поработал полгода-год и перешел, — говорит Анатолий.

Постоянство было еще и выгодно — профсоюз предоставлял льготы тем, кто проработал минимум три года. Это и бесплатные путевки, и дополнительные три дня к отпуску.

— Просто идешь — эти трубы огромные, печи, ТЭЦ. Знаешь, как здорово! — вспоминает с восхищением Галина. Про свою работу говорит просто: «Профессия моя меня устраивает».

Кризис 2014 года считают самым страшным

в истории завода. Ни 90-е, ни 2008 год не так сильно ударили по «Азоту».

— Сейчас просто сердце кровью обливается. Идешь — развалины, окна выбиты, только снимать фильмы про войну. Неприятно и отвратительно, — говорит о нынешней ситуации Галина.

На работу сегодня она и ее муж просто «ходят» — из-за отключений электричества и простоя цехов. Что конкретно происходит с предприятием и что ждет его в будущем, работникам не сообщают.

— Руководители, профсоюзные лидеры на сегодняшний день нас, я не знаю, за быдло считают или за кого. Нам не выплатили зарплату, задолженность пошла. Нам никто даже не сообщил причину. По полгода не выплачивают. А мы новости из интернета узнаем, — возмущается Анатолий.

Покупательская способность работников снизилась настолько, что люди предпочитают рассчитываться и уходить.

— Раньше мы могли позволить себе купить все. С зарплаты могли купить и телевизоры, холодильники. А сейчас могу купить чайник, — констатирует Галина. Правда, не так давно семья приобрела небольшую машину — это, говорят, с «довоенных» запасов.

Галина и Анатолий, по сути, уже ждут пенсии — говорят, им будет чем заняться. А пока они наблюдают с горечью, как рушится их прежний мир.

— По-моему, сейчас черная полоса идет, — задумчиво говорит мужчина.

— Не черная, а серенькая, — поправляет его жена, — Просто мы уже привыкли за четыре года войны.

Их отдушина — дачный участок в поселке Павлоград, который прилегает к заводу. По дороге домой, которая пролегает вдоль заводского забора, Анатолий останавливается и показывает свой цех. Он возвышается свечкой среди металлических конструкций, похожих на увеличенные в масштабе компьютерные микросхемы.

ИЗ-ЗА ЗАБОРА

Северодонецкий «Азот» насчитывает 88 «заводских династий» — семьи из нескольких поколений рабочих. Тут есть традиция награждать семьи с самым большим общим трудовым стажем — это происходит ежегодно в День химика. Альбом с фотографиями таких семей хранится в музее предприятия.

Династия в семье Галины и Анатолия, похоже, не продолжится.

— Я по профессии киповец, — гордо говорит Светлана, 35 лет, их дочь. Специальность особо не выбирала: на нее «на бюджете» (так как у родителей не было возможности оплатить обучение) был не большой конкурс.

— На экономическом был очень большой набор. Предложили попробовать на компьютерное интегрирование. Я думаю — нормальное название. Моя профессия называлась «Автоматизация технологических процессов, компьютерное интегрирование». Я ж после школы, думаю, что это с компьютерами связано, — смеется она.

Светлана поступила сразу и обучение прошло «очень легко и просто», хоть и на первом курсе у нее прибавилось забот с рождением ребенка. Несмотря на свои успехи в учебе, на «Азот» молодая специалистка так и не попала. Студентку, защитившуюся «на отлично», представители завода похвалили, но к себе не пригласили, как они делают обычно с перспективными выпускниками. «Нам мальчишки нужны», — просто пояснили в комиссии.

— Моя профессия — больше мужская. По этой профессии женщин буквально раз, два и обчелся. На цех один киповец-женщина. Они не востребованы, — говорит Светлана.

Была еще одна трудность: 2005 год, когда она закончила институт, был одним из лучших годов для завода, и на «Азот» было не устроится.

— На нас с родителями посмотрели, как на придурков, — вспоминает Светлана свою попытку трудоустройства. — Нам сказали, мол, у нас тут столько желающих, у себя внутри мы не знаем, куда девать, а вы из-за забора. Из-за забора мы не берем.

После этого Светлана распрощалась с «Азотом» — и, судя по всему, без особого сожаления.

— СЕЙЧАС ЛЮДИ ЭТО ОБУЗА —

За последние два года с «Азота» из-за задолженности по зарплатам уволились более трех тысяч работников, — сообщается в одних СМИ. Другие говорят о массовых сокращениях. Сегодня на Азоте осталось более 4 тысяч человек — половина от количества работников в 2014 году. Большинство переведены на 2/3 ставки.

В основном уезжают в Россию — лучших специалистов туда переманивают, предоставляют жилье, хорошие зарплаты. Люди переезжают целыми сменами. Есть и те, кто едет на заработки в Европу — в Чехию, Польшу.

— Сейчас люди — это обуза. Не важно, специалисты или лодыри. Даже не смотрят. Проблема в том, что уходят лучшие, а забивать дырки пытаются лодырями. И это печально, — говорит Антон Кортышко, начальник смены на заводе.

Антон из тех, кто остался, хотя многие из его друзей уехали. Ему тоже предлагали, но он отказался — не знает язык и в целом не готов менять кардинально свою жизнь.

— Тут дом, семья, родственники, собака, друзья. Я более оседлый человек, домовитый, — говорит про себя 30-летний азотец.

Его стаж на заводе — 10 лет. Первое рабочее место после техникума — котельщик 4 разряда на РМЗ (ремонтно-механический завод).

— Мы изготавливали химическое оборудование. Не было такого, чтобы мы делали одно и то же, не было монотонности. Это мне очень нравилось. Сегодня делаешь ленту конвейерную, завтра — совсем другое, — говорит парень.

Антон — рабочий в третьем поколении. На заводе работал его дед, мама, а теперь он сам. Вопрос о его трудоустройстве решился однозначно — как, впрочем, и в других семьях.

Из полюбившегося ему РМЗ ушел в 2008 году, когда зарплата существенно уменьшилась на фоне экономического кризиса. Так он нашел

работу в цехе уксусной кислоты — из касты «высоких», основных для производства, поэтому работа тут оплачивалась на уровне. Начал аппаратчиком приготовления катализаторов и химрастворов — низшее звено на цехе.

— По сравнению с другими цехами все было очень даже неплохо. Хорошая зарплата, больше, чем по всему заводу. Мне тогда хватало с головой, — вспоминает Антон.

Единственная проблема была — привыкнуть к жестким нормам работы. Через время пошел на повышение аппаратчиком перегонки — «больше платили, меньше надо было работать».

В 2014 Антон стал начальником смены, но цех его было решено закрыть в связи с реструктуризацией на заводе, а также проблемами с электричеством. Место свое ему удалось не потерять, но пришлось переквалифицироваться из химика в электрика. Он и команда занялись установкой реактивной турбины для обеспечения завода электричеством.

— В моей конкретной ситуации не все так плохо. Я не считаю, что мне нужно сейчас бросать завод и идти неважно кем, лишь бы деньги. У меня ситуация, в которой можно выжить. Меня не устраивает, но... — многозначительно недоговаривает Антон.

— Аварийного рюкзака нет. Просто живу по течению. Такой выбор. Общаемся на заводе, сейчас у каждого свой индивидуальный путь, — говорит он.

Его рецепт выхода из кризиса — не заморачиваться и думать на работе о работе, а дома — забывать о проблемах завода.

ПАМЯТНИК МЕНДЕЛЕЕВУ НА ВХОДЕ НА ТЕРРИТОРИЮ ЗАВОДА

« СПРАВЕДЛИВОСТИ НЕТ »

— *Встали* — это тоже нормально. Чего тут только не было. Переживем и это, и будем двигаться дальше. Будет все нормально. Кризис — он всегда двигает. И мышление, и все, — уверенно говорит экскурсовод музея «Азота» Ольга. В нескольких просторных залах музея, в которых нельзя фотографировать, так как он частный, уместилась вся история предприятия, начиная с 30-х годов. В каждом экспонате выставки — ощущение заводского патриотизма. Здесь и орудия труда первых рабочих, глыба угля, макеты установок, примеры продукции, альбом трудовых династий, военные трофеи и картины с изображением Северодонецких пейзажей — конечно, с видом на «Азот».

В 30-х годах строительство завода замораживали три раза, потому что заканчивалось финансирование. Завод останавливали и на время Второй мировой — Лисхимстрой оказался оккупированным немецко-фашистскими войсками. Под оккупацией уже пророссийских боевиков Северодонецк находился в течении нескольких месяцев в 2014 году.

Экскурсия заканчивается в зале, где выставлены поделки работников «Азота» — выставку сделали к 70-летию заводского профсоюза. На стульях, расставленных перед небольшой сценой в музее, лежат спецвыпуски профсоюзной газеты с хвалебными статьями об объединении.

На второй странице сверху — обращение главы азотовского профсоюза Виктора Черныша.

«Что касается планов. Наша профорганизация и впредь будет добиваться для работников, членов Профсоюза ЧАО «Северодонецкое

объединение Азот» занятости, повышения оплаты труда, социальных гарантий, и чтобы каждый чувствовал профсоюзную опору, защиту и уверенность в своем будущем», — обращается к членам профсоюза Черныш. Он также утверждает, что приоритетный вопрос зарплаты «обсуждается между профсоюзом и руководством предприятия постоянно».

На последней полосе — колонка председателя цехового комитета цеха защитных покрытий и ремонта Л. Ю. Бурлуцкой.

«Я не хочу бастовать, тем более на и без того простаивающем производстве. И профсоюз не считает это выходом», — пишет Бурлуцкая. Эти два предложения выделены жирным шрифтом.

— *С этим ручным профсоюзом очень большие проблемы. Это самый корень проблем: он ничего не делает. Профсоюз должен первым сказать «ребята, объединяемся, останавливаем, митингуем». А когда тебе в строгое время назначают и говорят, что делать на митинге, какой это митинг — это так, показуха, — считает Антон.*

В его цехе даже и разговоров о протестах не было. Попытка бастовать в другом цехе, говорит, провалилась. Работники того цеха попытались остановить производство, пока завод не выплатит долги по зарплате. Но руководство «пригнало на работу штрейкбрейхеров» с другого цеха, а бастующих наказали.

— *Менталитет такой. Терпим очень многое и долго. Люди не верят в свои права. Могут знать о них, но не верят, что они работают, — считает Антон, который тоже согласился с «кризисными» условиями работы и не стал уходить.*

НЕВИДИМА ПРАЦА

Обязанностей у него прибавилось и работы стало больше. Помимо обслуживания турбины, его команда смотрит и за укусным цехом — «чтобы не распался, не раскрасил». Количество людей сократилось с 17 до 7, и приходится туго, когда кто-то заболевает — нечем заменить. При этом о компенсации за увеличившуюся нагрузку и речи нет. Если начать возмущаться, руководство начнет «третировать» и воспользуется денежным рычагом — оставшиеся премии, которые формируют львиную долю зарплаты, порежут до минимума.

— *Никто не видит перспектив, даже само руководство. Сейчас идет увядание. Был большой ресурс, и его сейчас просто высасывают.*

АНАТОЛИЙ И ГАЛИНА СМОЛКИ. РАБОТНИКИ ЗАВОДА «АЗОТ»

АНТОН КОРТЫШКО. НАЧАЛЬНИК СМЕНЫ НА «АЗОТЕ»

Когда-то он просто закончится, — прогнозирует Антон.

— *Почему динозавры вымерли первыми, выжили мелкие животные? Так же и заводы сейчас вымрут. Потому что они много ресурсов потребляют, чтобы от них был какой-то выхлоп. Так же и наш завод, — философски заключает работник. Хотя он признается, что чувствует печаль, глядя, как ухудшается ситуация: «Справедливости нет в этом».*

Тем временем профсоюз сообщил, что «Азот» планируют запустить постепенно, начиная с конца мая-начала июня. Правда, бывалые специалисты не понимают, зачем: обычно летом у предприятия плановый капремонт. Они только разводят руками и делают свои заключения: *«Это слухи, чтобы успокоить население — не больше».* ■

СЕВЕРОДОНЕЦК. ВИД НА ЗАВОД «АЗОТ»

«ТИ Ж ПРИЇХАЛА СЮДИ ЗАРОБЛЯТИ!»: УКРАЇНСЬКІ ПРАЦІВНИЦІ У ВАРШАВСЬКОМУ ТЦ

АВТОРКА / ФОТО: КАТЕРИНА СЕМЧУК

«На таку роботу приїжджають саме орати, як воли. У більшості випадків до повного виснаження»

Задля порятунку своєї економіки польський уряд спростив міграційну політику. Нова політика діє від початку 2018 року для громадян низки країн Східної Європи та Кавказу, серед яких і Україна, хоча поширюється вона тільки на роботу у деяких галузях. На польському ринку праці українцям доступні лише сезонні роботи, робота в туризмі, на будівництві й у сфері послуг.

Якщо ще кілька років тому бюрократичний шлях до отримання дозволу на роботу у Польщі був надто тернистим, і більшість українців працювали нелегально, то зараз для тих самих людей безпечніше працевлаштуватися офіційно, сплачувати податки і легально перебувати на території Польщі. Звідси й величезна хвиля міграції українців до цієї країни. За статистикою Управління у справах іноземців Польщі, станом на 1 січня 2018 року громадяни України мають 145 тис. дійсних дозволів на проживання. Це на половину більше, ніж у 2014 році. При цьому 70% таких документів були видані на основі дозволу на роботу. Однак, як визнають самі працівники Управління, точну кількість українських мігрантів у Польщі визначити складно.

ХТО ПРИБИРАЄ СТОЛИЧНИЙ ТОРГОВИЙ ЦЕНТР?

Українці, які їдуть до Польщі, готові влаштуватися на найбільш важкі та непопулярні серед місцевого населення роботи. Там, де польський працедавець не може знайти працівника серед своїх співвітчизників, українець погоджується працювати на кільканадцять відсотків дешевше. Одна з таких сфер роботи — це обслуговуючий персонал у польських торгових центрах.

У Варшаві розташований найбільший у Польщі торговий центр, який належить до мережі іноземної компанії, однієї з найбільших власників торгових центрів у Європі. На площі 110 000 квадратних метрів вміщаються понад 50 магазинів

та 20 ресторанів. Тут люблять проводити час та ходити за покупками і багато українців. Але українці також працюють майже на всіх посадах у сфері обслуговування: вони — продавці та продавчині, прибиральники та прибиральниці, охоронці.

Одна з тих, кому довелося працювати в цьому ТЦ — Марина¹. Протягом чотирьох місяців вона була прибиральницею у фудкорті. Це місце розташоване на найвищому поверсі торгового центру, де зосереджені всі заклади харчування, у тому числі брендові ресторани фаст-фуду, такі як Макдональдс, KFC тощо. Марина мала тримати в чистоті столики і ресторанный простір: змитати всі крихти, витирати після клієнтів.

Окрім того, раніше Марина підробляла у двох інших місцях: на заводі комп'ютерних кабелів та на заводі Gillette пакувальницею товару. «Це був той випадок, де пускали працювати студентів. Ти міг вибирати між трьома змінами по вісім годин, коли тобі зручно працювати. Хоч кожен день, хоч раз на тиждень ти міг заробити. З'їздив туди дванадцять разів у місяць — і вже міг покласти у кишеню близько 900 злотих (майже 6 500 грн. станом на 07.03.2018 — авт.)», — розповідає Марина.

Вона зізнається, що у порівнянні з іншими місцями праці в цьому ТЦ не так уже й погано. Але скаржиться, що робота дуже виснажує, бо вона працює кожного дня, без вихідних, по вісім годин на день, з 13:30 до 22:00.

Алла також працює в тому самому ТЦ — прибиральницею на другому поверсі та в кінотеатрі на третьому. В її обов'язки входить збирати всілякі папірці, витирати пилюку та розливу рідину, а також спорожнювати сміттєві баки. У разі, якщо якийсь зі смітників заповнюється, Аллі повідомляють по рації.

НЕВИДИМА ПРАЦЯ

¹ Імена обох героїнь змінені.

Але на цій посаді вона опинилася не зразу: в перший день її поставили на туалети, а коли вона відмовилася там працювати, то перейшла на фудкорт, де провела півроку. «Я працювала кожен день по 12 годин. Ні присісти, ні сховатися, треба весь час кружляти, обходити столи», — каже Алла.

УКРАЇНЦІ НА АУТСОРСИНГ

Там, де одні побачили море можливостей, інші вгледіли спосіб заробити, а ще інші — зекономити. Разом з українцями на польський ринок увійшли так звані «агенції з працевлаштування», які спроваджують до Польщі робочу силу з усіх куточків України.

Роль агенцій з працевлаштування для робітників всебічна: вони надають їм роботу, житло, контактують із керівниками на місці праці, відкривають для них рахунки в банках, платять за них податки. Жодна з цих послуг не є безкоштовною. Наприклад, розрахувати податки для працівника залежно від фірми може коштувати від 25 до 40 злотих.

Більшість цих компаній засновані українцями, але базуються в Польщі. Вони працюють на дві країни, а рекрутингом робітників займаються саме українці.

Потенційні працівники знаходять такі агенції через інтернет або через своїх знайомих, які вже працюють в Польщі.

«Ми з подругою знайшли роботу просто по інтернету, а саме через консультантку агенції із працевлаштування², списалися і вже безпосередньо з нею домовлялися, — розповідає Марина про те, як потрапила в ТЦ. — Вона нам запропонувала роботу, і ми погодилися, бо умови

нас цілком влаштовували: вони надавали житло за 400 злотих (2800 грн. — авт.). Звісно, платити за нього ми мали самі. Це спільна кімната на декількох людей. Я жила в кімнаті на чотирьох із двоповерховими ліжками — в принципі, це не багато людей, але в мене була дуже маленька площа». А от Алла знайшла свою агенцію просто через знайому.

Спочатку агенція з працевлаштування надсилає потенційним рекрутам офіційне запрошення, за яким вони можуть отримати польську візу. Після приїзду їм дають робоче місце, направлення на роботу та житло. Робота довго не чекає, і виходити на зміну зазвичай можна вже одразу після прибуття.

«Як тільки ми приїхали, вони [агенція з працевлаштування] одразу знайшли нам місце роботи. Зідзвонилися з ТЦ і просто поставили їх перед фактом, що приїдуть працівники», — розповідає Марина.

Вже потім, через певний час, працівники підписують усі необхідні папери з агенцією із працевлаштування. Юридичний зміст цих угод до кінця не зрозумілий, адже співрозмовниці відмовилися їх продемонструвати. Відомо, що з агенцією працівниця підписує договір підряду (пол. *umowa zlecenie*). У випадку Марини це договір на кожний місяць, а у Алли — до дати закінчення її візи. Трудовий договір (пол. *umowa o prace*), як каже Алла, з ними не укладають. Водночас Марина стверджує, що також підписувала контракт та отримала запрошення від керівництва ТЦ, що мало на меті «підтвердити факт найму працівників, тобто створити враження офіційного працевлаштування, на випадок перевірок».

² Подати назву фірми співрозмовниця відмовилася.

ВІДВІДУВАЧІ

Хоча польське законодавство гарантує іноземцям, як і своїм громадянам, мінімальну фіксовану ставку 13 злотих за годину з податком, українці, що працюють на аутсорсингу, отримують на кілька злотих менше за середню зарплату на даній посаді або й навіть менше за мінімальну зарплату. У свою чергу, компанія, якій потрібні працівники, укладає з агенцією угоду з трудового лізингу на виконання певного обсягу завдань. У цьому випадку виграють усі: компанія не тримає у себе працівників на всіх рівнях забезпечення робочого процесу, не сплачує на них податків і не має мороки з трудовим кодексом; агенція з працевлаштування отримує гроші, також не сплачує повний податок і не опікується дотриманням трудових прав робітників; а українець отримує свої 2 тисячі злотих і щасливий повертається в Україну.

Договір підряду не надає тих самих переваг, що й трудовий договір: згідно з ним, працівник позбавлений соціальних гарантій, відпусток чи лікарняних, а трудовий стаж йому не нараховується. Що важливо, при трудовому договорі польський працедавець також сплачує частину від обов'язкового податку та соціального внеску із зарплатні працівника.

Обидві дівчини стверджують, що серед персоналу поляків майже немає. А та жменька польських громадян, що прибирають у ТЦ, також у ньому не працевлаштовані і працюють від прибиральної фірми Amlux. Виведені на аутсорсинг і охоронці торговельного центру. Усі вони надають послуги від охоронної фірми (відкрити назву якої мої співрозмовники не погодилися). Таким чином, практично ніхто з обслуговуючого персоналу торгового центру не працює на ТЦ. І таку схему практикує не лише ця компанія. Цією прогалиною у польському трудовому законодавстві

користуються чимало польських фірм для зменшення видатків на працівників.

ХТО ТОБІ ПЛАТИТЬ І СКІЛЬКИ?

До ТЦ працівники з України приїжджають уже другий рік поспіль. Тому тут уже призвичаїлися до такої форми співпраці, зокрема до того, що працівники майже не володіють польською мовою. Як кажуть самі працівниці, керівництво ТЦ не вимагає знання мови, але якщо хтось зовсім не розмовляє польською, його, скоріше за все, відправлять працювати в туалетах.

Важливим питанням для всіх найманих працівників у Польщі є зарплата. Довкола неї крутиться все. Марина пояснює, що «платня залежить від відпрацьованих годин. А за годину платять 11 злотих (без податку). З податком я не пам'ятаю».

Зі слів Марини випливає, що її дійсно не цікавить її повна ставка — скільки працедавець насправді повинен платити людині на її посаді, а скільки платить агенція, який там податок і на що він іде. Єдине, що для неї справді важливо, — це скільки вона реально отримує на руки.

«За весь цей час з моїм робочим графіком у середньому я отримую десь 3 тис. злотих (21 600 грн.) на місяць, а працюю я кожний день, вихідних собі не беру», — продовжує Марина.

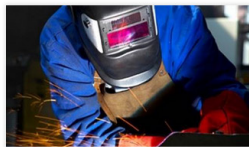
У договорі між робітником та агенцією з працевлаштування не зазначено обмежень у кількості робочих годин. Натомість у них прописана мінімальна сума платні. «Здається, це 2 тис. злотих брутто. А далі, якщо в тебе є бажання працювати понаднормово, це твоє рішення», — пояснює Марина.

ПРИБИРАЛЬНИК У ТОРГОВОМУ ЦЕНТРІ У ВАРШАВІ

РАБОТА НА ПОГРУЗЧИКЕ В ПОЛЬШЕ

Статус вакансії **Срочно**
 Пол кандидата **мужчины**
 Возраст **18 - 50 лет**
 кандидата
 Опыт работы **без опыта**
 Зароботная плата **PLN = 2 400 - 2 665**

РАБОТА: СВАРЩИК MIG MAG В ПОЛЬШЕ

Статус вакансії **Срочно**
 Пол кандидата **мужчины**
 Возраст **22 - 45 лет**
 кандидата
 Опыт работы **от 1 - 2 года**
 Зароботная плата **PLN = 3 900 - 5 300**

РАБОТА: НА КОНДИТЕРСКОЙ ФАБРИКЕ В ПОЛЬШЕ

Статус вакансії **Срочно**
 Пол кандидата **мужч./женщ.**
 Возраст **22 - 45 лет**
 кандидата
 Опыт работы **от 1 года**
 Зароботная плата **PLN = 2 665 - 3 090**

РАБОТА: РАБОЧИЕ В ПЕКАРНИО В ПОЛЬШЕ

Статус вакансії **Срочно**
 Пол кандидата **мужч./женщ.**
 Возраст **22 - 45 лет**
 кандидата
 Опыт работы **не обязательно**
 Зароботная плата **PLN = 3 200 - 3 600**

РАБОТА: ПОМОЩНИК ПОВАРА В ПОЛЬШЕ

Статус вакансії **Срочно**
 Пол кандидата **мужч./женщ.**
 Возраст **25 - 40 лет**
 кандидата
 Опыт работы **от 2 лет**
 Зароботная плата **PLN = 3 100 - 3 500**

РАБОТА: РАБОЧИЕ В ГИПЕРМАРКЕТ В ПОЛЬШЕ

Статус вакансії **Срочно**
 Пол кандидата **мужч./женщ.**
 Возраст **21 - 50 лет**
 кандидата
 Опыт работы **без опыта**
 Зароботная плата **PLN = 2 460 - 3 051**

ОГОЛОШЕННЯ ПРО РОБОТУ У ПОЛЬЩІ ІЗ САЙТУ АГЕНЦІЇ ПРАЦІ

Алла також отримує 11 злотих за годину. Однак так було не завжди: «До грудня місяця 2016 року я працювала в одній агенції з працевлаштування й отримувала 9 злотих за годину. У той час на роботу в ТЦ прийшли нові дівчата, і виявилось, що вони мають по 10. Вони були з іншої агенції. З'ясувалося, що компанія ТЦ підписала договір зі ще однією фірмою. Тож я перейшла до тої агенції, де платили 10 злотих. З нового 2018 року друга фірма підвищила зарплатню до 11, а за нею вслід також моя колишня фірма. Але це тільки завдяки конкуренції на цьому місці, бо на інших об'єктах вона досі платить по 10,25. Люди не знають, то й працюють. А якби знали, то, я думаю, вони б переходили до інших фірм».

Зарплатню (після автоматичного вирахування оренди житла) на банківський рахунок жінкам виплачує агенція на підставі даних про кількість відпрацьованих годин, які керівництво ТЦ передає за результатами їхньої роботи.

«ТИ Ж ПРИЙХАЛА СЮДИ ЗАРОБЛЯТИ»

Робочий день торговельного центру починається о пів на шосту годину ранку. Перша зміна для всіх працівників триває вісім годин, друга — вісім з половиною. Півгодинну обідню перерву визначають менеджери в залежності від робочого місця. Перерва оплачувана.

На фудкорті у звичайний день працює двоє людей, між якими зал ділять навпіл. І є ще одна спільна територія, де вони прибирають разом, щоб постійно підтримувати чистоту. Ця частина є найбільш завантаженою: вона розташована навпроти найбільш популярних ресторанів, де люди завжди

хочуть сісти. У понеділок настільки мало людей, що там спокійно може впоратися одна людина. У суботу ж може працювати троє або четверо людей.

Марина та Алла погоджуються, що в ресторанному секторі працювати найважче. Прибиральниця повинна залишатися на ногах протягом усієї зміни. За правилами, вона не може навіть присісти і має право лише на півгодинну обідню перерву. При цьому в ТЦ не обладнана кімната для відпочинку обслуговуючого персоналу. Єдине, що вони мають — це їдальня, яка знаходиться на технічному поверсі, досить далеко від їхнього робочого місця.

Якщо присядеш відпочити, то одразу отримуєш на горіхи від дирекції, яка пильнує прибиральницю дуже старанно, розповідають жінки. За їхніми словами, всі внутрішні коридори ТЦ заставлені камерами спостереження, а новий директор нещодавно дав менеджерам дозвіл відслідковувати на цих камерах працівників. Марина зізнається: «Дехто вже знає, де і коли треба сховатися, тому що часом треба елементарно поговорити по телефону, відпочити, тому що робота насправді важка, ти цілий день робиш монотонну фізичну працю». Також вона додає, що дирекція через камери більше стежить за працівниками, ніж за порядком у ТЦ та добробутом відвідувачів.

Щодо менеджерів, які працюють із прибиральницями та прибиральниками, Марина розповідає: «Менеджери більш-менш розуміють українську чи російську мову. Вони людяно до нас ставляться, за що я їм дуже вдячна. Головне, щоб на нас не сварилася дирекція торгового центру».

Єдине, на що Алла скаржиться у своїй роботі — це надмірна навантаженість та брак вихідних. І те, і інше виникає через диспропорцію між обсягом роботи та кількістю працівників. Компанія ТЦ тримає мінімальну кількість працівниць для забезпечення чистоти в центрі. У результаті через відсутність можливої заміни взяти вихідний майже неможливо, говорить Алла. А коли вона все ж таки просить вихідний, то дають його неохоче — найчастіше відповідають: «Ти ж приїхала сюди заробляти».

«Гуляю я по Варшаві дуже рідко, якщо раз на місяць — це вже дуже добре. Тут вихідних нема. Якщо ти береш вихідний, то це вони тобі якусь милість роблять», — розповідає Алла про своє знайомство з містом.

Крім того, Алла незамінна. Окрім неї, на її робочій площі працює ще одна старша жінка, яка незмінно заступає виключно на ранню зміну. Алла ж день у день без перерви виходить на роботу в обід.

«Я б не хотіла ходити постійно у другу зміну, — пояснює Алла. — Ти божого світу не бачиш. Після роботи приходиш додому о 23, поки скупаєшся, щось там з'їси — це вже 12, і лягаєш спати, бо ти стомлена. Прокидаєшся о 10, робиш їсти собі, чоловіку, і це вже година 12, а тобі вже треба виходити і йти на роботу. І знову кожен день одне й те саме. Я просила, щоб мене ставили трохи в перші зміни. Я не кажу, щоб постійно, я пропонувала чергуватися — тиждень я, тиждень вона. Але вони кажуть, що полячка не впорається».

Українські працівники дуже вигідні для працедавців: вони працюють без вихідних, щоденно по зміні, а у багатьох випадках і понаднормово — до двох змін. «Вісім або вісім

з половиною годин, іноді я з радістю породжуюся і на шістандятигодинний день, і на десятичидванадцятигодинний», — каже Марина. Тож їм не потрібно тримати більш ніж двох працівників на одне завдання, забезпечувати зручне чергування та поділ робочих годин, аби ніхто не працював понаднормово і міг піти на дводенний відпочинок. «На таку роботу приїжджають саме орати, як воли. У більшості випадків до повного виснаження», — додає Марина.

З тим, що система організації праці в ТЦ недосконала, погоджується і Алла: «Цей варшавський ТЦ — це дуже великий об'єкт. І тут, можна сказати, працює мало людей. Вони хочуть, щоб було ідеально чисто, але одна людина не в стані сама цього зробити. І плюс тут нема того обладнання, яке б заслуговувало на тіхотири зірки, які має ТЦ. Візок, із яким я працюю, не призначений для сміття, а для того, щоб ходити пилюку витирати, складати різну хімію, ганчір'я, швабру тощо».

НЕТЕРПИМІСТЬ Існує ще один аспект роботи у Польщі — це міжнаціональна нетерпимість. Через європейську міграційну кризу і ріст націоналістичних тенденцій як у Польщі, так і в Україні, а також, безперечно, через збільшення кількості українських економічних мігрантів у Польщі стосунки між поляками та українцями стали напруженішими. «Забирають у нас роботу», «бандерівці», «українець мені не брат», «братовбивці» — ці та інші тези про українців нині панують у публічному дискурсі Польщі.

Марина відчула це безпосередньо на собі: «Ми могли працювати на одній пакувальній машині, але якщо був збій у робочому процесі, то у всьому звинувачували українців. У мене

особисто була така ситуація, коли літня полька, років 60-70, яка прийшла на роботу, просто почала засинати на робочому місці. Мені доводилося працювати у два рази швидше і більше. І коли врешті до оператора машини дійшло, що щось не так, вона почала сваритися на українців. І оператор, навіть не розбираючись, не дивлячись на робочий процес, просто сказав: «Українці, ви що, знову заснули? Ви не можете нормально працювати?» Перед нами ніхто ніколи не вибачився, продовжували сваритися. Тебе не поважають, не дають тобі можливостей просто тому, що ти з України».

А у ТЦ, про який ідеться у цій статті, нещодавно всьому персоналу почепили нові бейджі, на яких до сполонізованого імені українців було додано позначку «UA». Це створює додаткові неприємності. Алла каже, що позначка «UA» очевидно впливає на роботу українців в ТЦ, бо одразу змінює ставлення клієнтів до них.

Людам, які чи не вперше у своєму житті опиняються за кордоном, не знають мови, законів та своїх прав, агентства із працевлаштування замінують опікунів. Агентства привозять українських заробітчан до нової країни, стають першими провідниками в новому світі, дають помешкання, яке новоприбулі не можуть покинути (бо дешевшого не знайдеш, та й звідки починати шукати — невідомо), відкривають їм банківські рахунки і самі ж ними керують, маючи спільний доступ; упорядковують усі їхні документи, мають доступ до всіх особистих даних, влаштовують їм легальний побут, сплачують податки.

Це перший фактор, який прив'язує українського працівника до цих посередницьких фірм. І ще одне, що робить заробітчанина залежним від працедавця чи фірми, — це посвідка на тимчасове перебування: «Якщо я чекаю на посвідку на тимчасове перебування (пол. karta roboty), то я прив'язана до цієї фірми. Я не хочу ризикувати, бо я не розуміюся у тих законах, документах тощо. Що дали — то й добре. Добре, що хоча б щось є», — зізнається Алла.

Подібну позицію має і Марина: «Ця компанія, яка знайшла мені роботу, вони в принципі можуть мені надати іншу, якщо я їх попрошу, але це не було моєю метою, я знала, що я виїжджатииму. Спочатку в мене було бажання попросити їх про іншу роботу, але коли починаєш працювати, на це немає ні сил, ні бажання».

А Алла каже: «Комусь на малині подобається, бо там тебе ніхто не контролює. Наприклад, жінки розповідають, що на птахофермах холодно, ти постійно ті кури розбираєш, рубаєш. На рибі же страшний сморід, і ти в холоді це все робиш. Тож моя робота мені здається цілком хорошою».

Здається, ситуація патова: поки українці їдуть до Польщі через безвихідь, там працедавці диктуватимуть їм власні умови, вигідні компаніям, а не працівникам. На жаль, дотримання трудових прав та інтересів економічних мігрантів зараз не стоїть на першому місці для жодної зі сторін. Баналізація того факту, що Україна переживає сьогодні масштабну еміграцію, може призвести до небажаних наслідків у майбутньому. Важливо, щоб уже сьогодні українці, які працюють у Польщі, добивалися покращення своїх трудових умов. ■

ЗАКРІПЛЕНІ ЗА ПРАЦЕДАВЦЕМ АБО АГЕНЦІЮ

ЗНАРЯДДА ПРАЦІ ПРИБИРАЛЬНИЦІ В ТОРГОВОМУ ЦЕНТРУ У ВАРШАВІ

ЗА ЛАШТУНКАМИ ШОУРУМІВ: ХТО ШИЄ ДИЗАЙНЕРСЬКИЙ ОДЯГ В УКРАЇНІ

АВТОРКА: ОЛЬГА РУСІНА
ФОТО ЗРОБЛЕНІ ПРАЦІВНИЦЯМИ

Хто вони — люди, які шиють дорогий дизайнерський одяг? І чи відрізняються умови їхньої праці від умов праці на фабриках одягу для масового ринку?

¹ Інтерв'ю з організаторкою дослідження в рамках «Кампанії за чистий одяг» в Україні, соціологинєю Оксаною Дутчак, ви можете прочитати на сайті «Політичної критики»: bit.ly/2S9mijj

У 2017 році значний резонанс у суспільстві викликало дослідження міжнародної кампанії Clean Clothes¹ що стосувалося умов праці на українських підприємствах західних брендів. Тоді виявилось, що швачки, які шиють одяг для найпопулярніших марок Західної Європи, мусять працювати понаднормово, часто в неналежних умовах, і отримують мізерну зарплату.

Той, хто не хоче купувати в мас-маркеті на зразок Zara чи H&M — і може собі дозволити цього не робити — піде до шоурумів місцевих брендів. Ціни там суттєво вищі, але заможні покупці впевнені, що куплять дизайнерський, пошитий зовсім в інших умовах одяг. У суспільстві звикли вважати, що у приватних дорогих брендів, на відміну від мас-маркету, умови праці мусять бути кращі — адже там немає величезних цехів та великої кількості працівників, а якщо одяг дорожчий, то й люди, які його шиють, отримують нібито більше.

Один із приватних брендів з таким іміджем — марка жіночої нижньої білизни ZhyliovaLingerie. Її засновниця, Валерія Жильйова, кілька років тому переїхала до Києва з Маріуполя — тут же і започаткувала свій бренд.

Білизну ZhyliovaLingerie може дозволити собі не кожна. Ціни на одиничні вироби (окремо труси чи бюстгальтер) починаються від 800 гривень, середня ціна за комплект білизни — 4000–5000 грн. Відтак серед клієнток Валерії Жильйової — популярні блогерки, співачки та дружини депутатів; багато замовлень шиють також за кордон.

Одна з працівниць бренду Н. на умовах анонімності розповіла нам, як починала розвиватися марка Жильйової.

«Я працювала у них майже від початку існування бренду. Спочатку нас було 5 людей,

НЕВИДИМА ПРАЦЯ

ми працювали у винайнятій двокімнатній квартирі. За час моєї роботи ми змінили 4 локації», — зазначила дівчина.

Бренд розвивався, і шоурум, де клієнтки спілкуються зі стилістками та купують білизну, на найновішій локації зрештою став найбільшим з усіх попередніх — тепер він дворівневий. Натомість дівчата, які шують білизну, працюють у дедалі менших приміщеннях.

Інша колишня працівниця розповіла, що зараз для бренду працюють у двох кімнатах-цехах: поопераційному та експериментальному. В поопераційному швачки шують комплекти однакової білизни визначених розмірів. В експериментальному цеху працюють з індивідуальними замовленнями, нестандартними розмірами тощо.

Там же розташована і кухня. У графіку робочого дня швачок передбачена година на обід, однак 15 осіб фізично не можуть пообідати на кухні, де вміщаються максимум дві людини. Кухня, як розповідають дівчата, перероблена з колишньої ванної кімнати.

«Нам доводилося займати чергу, щоб пообідати. На кухні не було витяжки, і на нас кричали, щоб ми зачиняли двері, бо пахне їжею. Але якщо на кухню заходила друга людина, то двері вже не зачинялися», — пояснили дівчата.

Клієнтів ZhyliovaLingerie вже біля дверей зустрічає консультантка. Поки я роздивляюсь каталоги і п'ю запропоновану воду з графина, вона розповідає: невдовзі мають привезти нову партію білизни.

— Привезти? Ви звідкись її імпортуєте? — запитую.

— Ні-ні, у нас усе — українського виробника, — з гордістю запевняє мене дівчина.

Вдовольнити мою цікавість і показати, як шують цю вишукану мереживну білизну, вона не може: пояснює, що обидва цехи — закритого типу.

Утім, проходячи коридором, я мінаю іншу кімнату, до якої саме зачиняють двері. Вона значно менша за шоурум, і там стоять декілька столів, біля яких дівчата працюють за швейними машинками. Усе приміщення розташоване в одному зі старовинних будинків у центрі Києва.

ВЛАШТУВАТИСЯ НЕ МОЖНА ЗВІЛЬНИТИСЯ: ЯК ЦЕ ПРАЦЮЄ

За останній місяць з ZhyliovaLingerie звільнилися не менше десяти людей. Одна з колишніх працівниць розповідає: коли звільнялася вона сама, з тих дівчат, що вже працювали на момент її появи в компанії, залишилася лише одна.

«Дуже висока ротація, постійно хтось звільняється. Вони набирають купу стажерок — їм платять менше. Стажування офіційно місяць, але його часто подовжують, бо у нас немає людини, яка б навчала новеньких. Їх “вішають” на інших швачок, у яких купа своєї роботи та обов’язків, за місяць стажерки не встигають усього навчитися — і стажування виявляється довшим, ніж їх попереджали на початку».

Більшість дівчат, що працюють у фірмі — приїжджі.

«Коли я прийшла, то з київською пропискою, крім мене, була ще тільки одна дівчина — з 15–20 людей, — розповідає моя співрозмовниця. — Я знаю багатьох дівчат, які кажуть, що хочуть

звільнитися, нервуються, але бояться, що важко буде знайти іншу роботу чи що нічим буде платити за квартиру».

Вона додає, що дівчата також рідко беруть лікарняні у разі хвороби і не відвідують лікарів, намагаючись лікуватися самостійно. Лікарняний оплачується за 30% ставкою, а це 100 грн. на день. Тоді як прийом у лікаря для приїжджих коштує 400 грн.

У описі вакансії, розміщеної на сайті work.ua, вказаний розмір зарплати — 8000 грн. Це як середня ціна двох комплектів білизни, яку дівчата шують на роботі. Стажерам платять 5000–6000 грн.

«У мене в експериментальному цеху була норма — 4 одиниці за день, — розповідає одна з них. — 8000 ділиться на 20 робочих днів — отримуємо 400 грн. на день, тобто 100 грн. за одиницю. Відповідно, якщо на місяць робочих днів більше, за одиницю виробу отримуєш менше».

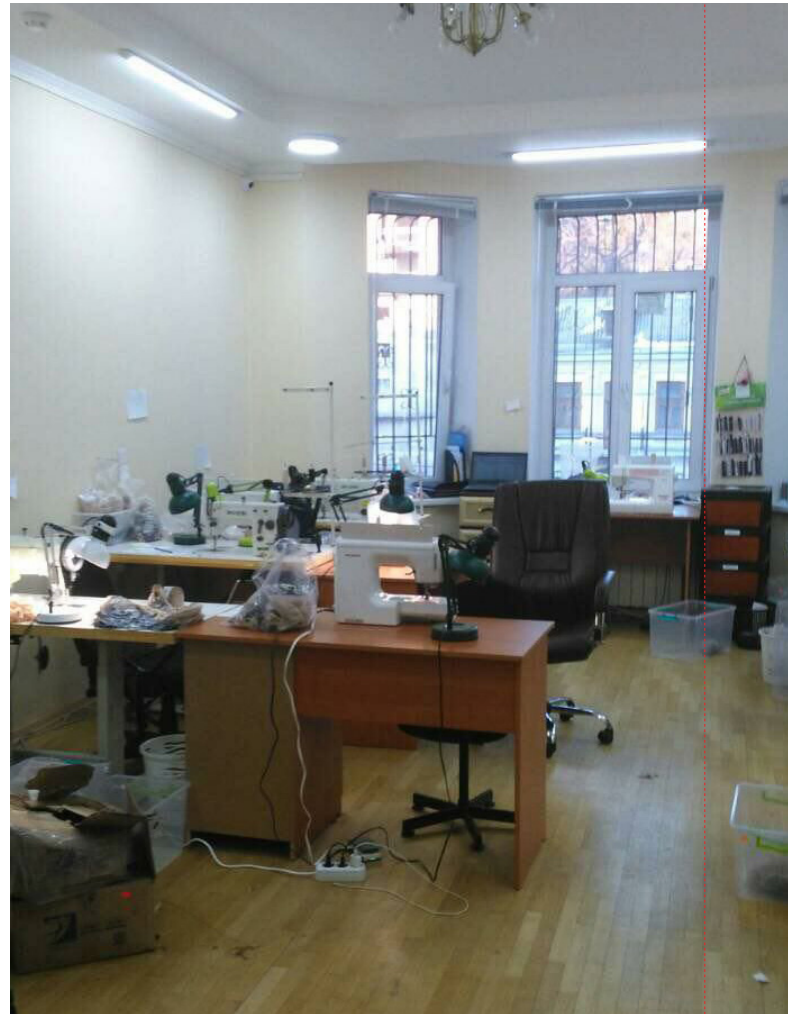
Якщо швачка встигає виконати свою денну норму раніше, її — за логікою — мали б раніше відпускати з роботи. Однак виявилось, що у Zhyliovalingerie це неможливо.

Одна з дівчат розповідає, як одного разу закінчила свою норму раніше і хотіла піти додому, оскільки дівчини-закрійниці, яка могла б призначити їй додаткове завдання, також не було: її робочий день уже закінчився.

«До кінця робочого дня залишалося приблизно півгодини, але мене все одно не відпустили додому. Довелося просто сидіти, — згадує дівчина. — Іншого разу мені було погано, і мене все-таки погодилися відпустити на годину раніше — але для цього треба було написати заяву».

Спочатку для швачок Zhyliovalingerie робочий тиждень двічі на місяць був шестиденним — за робочі суботи, втім, не доплачували понаднормово, як це передбачено в законодавстві. Їх скасували лише після того, як з фабрики через це звільнилася людина.

Звільнитися з роботи у Валерії Жильової теж виявилось непросто — передусім тому, що дуже мало хто працює в неї легально. З однією з моїх співрозмовниць підписали трудовий договір після двох років роботи, з іншою — за місяць до звільнення, ще одна дівчина, яка пропрацювала трохи більше місяця, мусила підписати договір «заднім числом», щоб мати можливість звільнитися. Зарплатних карток у дівчат не було, гроші їм видавали в конвертах.

Згідно з українським законодавством, за кожного працівника, щодо якого допущено порушення, роботодавець платить штраф у розмірі понад 100 000 грн. Враховуючи те, скільки людей працювали в Zhyliovalingerie нелегально та отримували зарплату в конвертах, якби ці порушення виявили при перевірці на фабриці, Валерія Жильова збанкрутувала б.

Після звільнення дівчатам ставлять вимогу: не працювати у цій сфері протягом року. Такі правила нібито вказані у «договорі про нерозголошення». На відміну від трудового договору, цей документ мусить підписати кожна, хто тільки починає працювати у Zhyliovalingerie. Знову ж таки, на відміну від трудового договору, «договір про нерозголошення», згідно з коментарями юристів, не має жодних правових підстав і юридичної сили.

«Це повна маячня, бо у них не було жодних сертифікованих технічних процесів, нічого. Коли я звільнялася, у мене навіть забрали всі зошити з моїми особистими нотатками — у мене там були розписані всі комплекти, закупки тощо. Я почала його вести ще до того, як прийшла на роботу до Жильової. Вони ж заявили, що мають «зберегти комерційну таємницю», — розповіла одна з дівчат. Їй самій під час звільнення спершу не хотіли видавати зарплату за

останні два тижні, бо не могли знайти «договору про нерозголошення таємниці», який вона підписувала, коли влаштувалась на роботу. Щоб отримати свої гроші, дівчині довелося підписати новий документ «заднім числом».

Вона додає, що одразу після звільнення з ZhyliovaLingerie пішла працювати в інший український бренд — там виявилися набагато кращі умови роботи: спеціалізовані приміщення з гарним освітленням і професійне обладнання: «У Жильової в одному з колишніх цехів, що був на Золотих Воротах, стіни були пофарбовані в жовтий колір. Через це неможливо відрізнити, наприклад, білі в тебе в руках нитки чи молочні. Виходиш з цього приміщення з бюстгальтером у руках і вже бачиш, що треба перешивати, бо прошито не тими нитками. Коли ми просили перефарбувати нам стіни, колір змінили в коридорі та шоурумі — але не в нашому цеху».

Багато хто з дівчат, які не обізнані з законами, і справді бояться договору, котрий вони колись підписали. І саме через це ще рік після звільнення з ZhyliovaLingerie вони не працюють за спеціальністю.

Н. займалася в ZhyliovaLingerie куруванням фабрики, робила зразки нових моделей, а також

ДОДАТКОВЕ ПРИБИРАННЯ І ШТРАФИ ЗА ЗАПАХ ТЮТЮНУ

шила та навчала новеньких — фактично, вона виконувала обов'язки трьох працівниць.

«Найчастіше було так: Валерія шукала в гуглі білизну улюблених брендів і вимагала зробити схожі — за поєднанням кольорів чи виглядом. Часто це просто білизна, яка їй подобається, тільки з іншим мереживом», — каже Н.

Моделі білизни, які вони шили, дівчата через брак манекенів мусили міряти на собі — при цьому скрізь у робочих цехах встановлені камери спостереження.

Щоб затвердити новий комплект, який треба віддати на фабрику, швачки мали одягати зразки білизни і демонструвати їх Жильовій.

«Одного разу Валерія затвердила новий комплект в усній формі, — розповідає одна з дівчат. — Тобто ми прийшли, вона сказала, що їй подобається і вона це затверджує. Коли ж комплекти були вже пошиті, вона раптом заявила, що ніколи нічого такого не бачила і не погоджувала. Абсолютно кожна з нас могла її підтвердити, як це було: хто який міряв розмір, хто з нас був при цьому, навіть на якому дивані сиділа Жильова — але вона все одно заявила, що нічого такого не було. Пізніше навіть прийшла до мене і заявила, що я її підвела і що маю попросити пробачення. Після цього всі комплекти затверджуються в письмовій формі — так ми хоча б можемо щось довести, якщо вона раптом змінить думку».

Перед днем народження Валерії Жильової від дівчат вимагали скидатися їй на подарунок.

«Спершу казали по 300 грн., потім — по 250 і 200, бачили, що ніхто не хоче, — розповідає моя співрозмовниця. — Врешті-решт гроші, які ми нібито мали здати їй на подарунок, урізали нам із зарплати. Менеджерка, коли видавала мені зарплату, просто в мене на очах забрала і відклала 100 грн.»

На ці гроші Валерії подарували картину. На ній — Мона Ліза з обличчям самої Жильової і котом на руках.

У березні в ZhyliovaLingerie ввели штрафи для працівниць. Дівчата показують список цих штрафів, сфотографований на телефон. У ньому є, наприклад, грошове покарання за «необґрунтовану неявку на роботу». Нею вважають кожен випадок, коли працівниця не попередила про те, що її не буде, до 10 ранку.

Карати вирішили і за куріння — 300 грн. за кожен випадок. Підставою для покарання вважають як і фактичне куріння, коли швачку ловлять на тому, що вона стоїть із цигаркою, так і випадок, коли від людини просто пахне тютюном.

Інший штраф — за «псування майна, навмисне або ні». Сюди належать ножиці та машинки, які ламаються просто в процесі використання, а також санвузол, яким користуються не лише швачки, а й їхнє керівництво та клієнтки ZhyliovaLingerie.

Крім того, що треба пильнувати, аби нічого не зіпсувалося, дівчата мають стежити за чистотою: за недотримання цього передбачений черговий штраф. Кожного дня швачки, крім своєї основної роботи, повинні по черзі виконувати функції «чергової».

«Зрозуміло, ми й так прибирали після себе в цеху під кінець робочого дня: замітали нитки на підлозі тощо. Але я не підписувалася на прибирання, наприклад, кухні чи туалету, — каже одна з дівчат. — На кухні часто скидають брудний посуд, який залишається після клієток: їх пригощають кавою, шампанським. Якщо чергова “допускає непорядок”, їй мають нарахувати штраф 200 грн. і призначити додатковий день чергування».

Інший штраф — за «зривання поставлених строків, навмисне або ні». При цьому старші на фабриці, які встановлюють строки, самі шити не вміють, тому часто не можуть об'єктивно оцінити, скільки часу треба на виконання завдання.

«Вони ніколи не враховували і не враховують варіанти того, що швачка може захворіти, або що може не бути якогось комплектуючого. Через це швачки дуже часто не встигають. Взагалі весь робочий процес — дуже на нервах, в основному через те, що встановлюють важкі норми, або комусь щось треба дуже терміново. У нас же специфічні клієнтки. Постійно “ой, мені пошвидше”, “у мене завтра літак”, “у мене завтра зйомки”. Старші взяли і щось затвердили, а матеріалу, щоб пошити, нема. Важко, ти нервуєш, стараєшся встигнути. Нерідко мусиш залишитися на довше, щоб встигнути все пошити. Але за роботу в неробочий час ніхто не доплачує», — розповідають дівчата.

На сайті ZhyliovaLingerie зазначено: окрім Києва, їхні вироби можна купити в Москві, Відні, Ризі, Лондоні, Стамбулі, Токіо та Ель-Кувейті.

«Бувало таке: треба пошити щось за кордон, нам його затвердили, і тут закінчується матеріал. Окрім цього, раніше у нас не було техкарт. У техкарті записано, скільки на що треба матеріалу, як шити і т. д. Раніше цього взагалі

не було, і сиди думай — як зробити так, щоб людині нормально сиділо, носилося. Зараз дівчата шийуть за техкартами, але вони часто неправильні — наприклад, купили нову гумку, вона по-іншому тягнеться — і все», — каже М.

Коли штрафи тільки-но ввели, керівництво фабрики дало їх список закрійниці, яка мала пояснити все працівницям. З усіма питаннями дівчата мали йти до директорки — вона, разом з Валерією Жильовою, займається формальним управлінням фабрикою.

«Наша дівчинка прийшла до неї, але Таня (директорка — ред.) відмовилася відповідати, сказала, що погано себе почуває. До нас вона приходила відмовилась також, сказала: у кого є питання, хай підходить пізніше особисто. А ми знаємо, яке це «особисто»: якби ми пішли разом, то кожна би підтвердила її відповідь. А так ми підійдемо поодиноці, а вона потім скаже: я такого не казала — і ти ніяк цього не доведеш. Так ніхто до неї і не пішов. З нашим керівництвом так було завжди. Вони лили воду і не відповідали по суті або казали щось, а через деякий час заявляли: “Ми такого не говорили”. Довести щось тут неможливо», — згадує одна з дівчат.

Коли вона писала заяву про звільнення, її збиралися звільнити за статтею про прогул.

Дівчина вирішила звільнитися після того, як її без її згоди перевели на роботу до іншого цеху. Вона повідомила про своє звільнення, але коли прийшла писати заяву, виявилось, що цей день їй уже зарахували як «невяку на роботу». Штраф за це, за рішенням керівництва, становить 1500 грн.

ЗАХИСТ СВОЇХ ПРАВ: ПРАВОВІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ

Наступного дня, вже у присутності юристів, керівництво фабрики заявляє: ніяких штрафів нема й не було.

Тим часом, згідно з українським законодавством, поняття штрафу у трудових відносинах немає взагалі: працедавець не має права встановлювати таку форму покарання.

Трудові відносини в Україні сьогодні регулюються Кодексом законів про працю, що походить ще з 1972 року, а також деякими нормативними актами радянських часів і прийнятими у незалежній Україні доповненнями та корективами.

Натомість проект Трудового кодексу вже кілька років перебуває на стадії обговорення. Проти його прийняття активно виступають незалежні

профспілки — насамперед через те, що він містить суперечливі норми, які працедавці могли б адаптувати під свої потреби. Скажімо, у документі закріплене право роботодавця видавати нормативні акти, встановлювати стеження за працівниками на робочому місці, передавати працівників іншому роботодавцю, за угодою з працівником встановлювати тривалість робочого дня тощо. Умови праці у ZhyliovaLingerie створюють враження, що деякі з цих норм проекту Трудового кодексу вже почали впроваджувати на практиці.

Для працівників, що працюють в умовах, схожих на умови швачок з ZhyliovaLingerie, наразі існують два шляхи відстоювання своїх прав: звернення до Державної служби України з питань праці або позов до суду.

Другий варіант дорожчий і набагато довший, і в таких ситуаціях його вибирають одиниці. Працівники, чиї права порушував роботодавець, радше з почуттям полегшення звільняться з попередньої роботи (заплющивши очі на порушення) і знайдуть нову, ніж іще кілька років займатимуться судовою тяганиною.

Держслужба з питань праці має право перевіряти роботодавців. Теоретично, якби працівники фабрики звернулися до цього відомства із заявою, в якій виклали б факти порушення їхніх прав, Держінспекція мала би прийти до Zhyliova Lingerie з позаплановою перевіркою. На практиці все складніше: не за кожним зверненням такі перевірки фактично проводять.

Дівчата, що звільнилися з роботи у Валерії Жильової, з допомогою юристів ГО «Трудові ініціативи» звернулися до Держслужби з питань праці і нині чекають на відповідь відомства. Сама Жильова також відреагувала на скандал, який спричинив її бізнес: пообіцяла виплатити колишнім співробітницям заборговані гроші та написати в Інтернеті пост із вибаченнями».

Дівчата, що звільнилися з ZhyliovaLingerie, кажуть: вони хотіли б і далі працювати у швейній промисловості. Проте тільки у тому разі, якщо будуть пропозиції з належними умовами праці — не такими, які були в майстернях Валерії Жильової. ■

ТРЕТЬ ВЕКА ПОД ЗЕМЛЕЙ

АВТОР / ФОТО: АЛЕКСЕЙ АРУНЯН

Всего одна государственная шахта в Украине строится в настоящий момент. Это «Нововолынская №10». Она относится к Львовско-Волинскому бассейну и находится в 10 км от границы с Польшей. Ее строительство началось еще в 1989 году и никак не закончится из-за хронического недофинансирования. Нет никаких гарантий того, что объект будет сдан в эксплуатацию, но группа шахтеров-проходчиков ежедневно спускается под землю, жертвуя здоровьем и рискуя жизнью.

Вдоль автомобильной дороги, ведущей к шахте, тянется железнодорожная ветка. По ней уголь с «Нововолынской №10» должен был поступать на близлежащие ТЭС, однако сейчас рельсы покрыты рыжей ржавчиной и поросли травой.

— *Ветку строили лет 10–15 назад, но сейчас она нерабочая. Ее частично растащили то ли на металл, то ли дорожники. Может, им эти рельсы на другое место нужно,* — рассказывает по пути в шахту советник главы профсоюза «Защита труда» по вопросам угольной отрасли Дмитрий Михеев.

По его словам, в этом году на шахту «Нововолынскую №10» в госбюжете заложено 10 млн. гривен, а на «Нововолынскую №1», находящуюся на ликвидации — 60 млн.

— *То есть в нашем городе правительство на закрытие шахт тратит в шесть раз больше, чем на строительство,* — жалуется Дмитрий, подъезжая к проходной «десятки».

Шахта №10 расположена неподалеку от города Нововолынск — шахтерской столицы Волинской области. Часы на моем смартфоне автоматически перевелись здесь на час назад: до польской границы тут не более десяти километров. В советские времена добычу угля здесь вели девять шахт, сейчас — только две. Строительство «десятки» началось в конце 1989-го и, по проекту, должно было завершиться через 33 месяца. Но этим планам было не суждено сбыться.

За все годы строительства объекта из госбюжета на него была выделена беспрецедентная сумма — 1,5 миллиарда гривен. На данный момент шахта построена на 57% от полной эксплуатационной готовности.

По расчетам подрядчика, чтобы завершить первую очередь и начать добычу, необходимо еще 1,2 млрд. грн. По завершению строительства здесь может добываться в среднем 900 тысяч тонн угля в год, что предполагает создание 1 300 рабочих мест — значительное количество для региона.

Сейчас шахта занимает обширную территорию площадью 19 гектаров, окруженную сельхозугодиями. На первый взгляд она выглядит заброшенной и пустынной. Значительная часть зданий стоят недостроенными, возле одного из них — большая груда угля. Присутствие людей здесь выдают только машины, припаркованные на стоянке, и гул вентиляционного цеха, откачивающего газ из-под земли.

Ощущение того, что ты находишься на огромном недострое, покидает лишь в административном корпусе. Стены здесь свежеевыкрашенные, коридоры — опрятные и чистые. Сотрудники аппарата с иронией относятся к тому, что их шахту никак не достроят.

— *А вы не знаете, как связаться с авторами книги рекордов Гиннеса?* — обращается ко мне один из административных работников, хитро щурясь. — *В следующем году исполняется 30 лет с начала строительства шахты. Мне кажется, это мировой рекорд.*

Руководители предприятия тут меняются часто. Новый директор — Григорий Бар — в должности всего два месяца. На столе в его просторном кабинете флажок Украины, на стене — рисованный портрет Тараса Шевченко.

Первым делом Григорий сообщает о том, что он хоть и директор, но далеко не главный и не единственный руководитель на «десятой». Шахта имеет сложную структуру управления. Заказчиком строительства является ГП «Дирекция по строительству объектов», генподрядчиком — ПАТ «Укрзахиддуглебуд», а субподрядчиком — ГП «Предпусковая дирекция шахты №10 «Нововолынская»». Последним предприятием из перечисленных и руководит Григорий Бар.

— *Мы только субподрядчики, которые исполняют горно-проходческие работы. Это де-юре. А де-факто, исходя из того, что, кроме нас, на этом объекте строительства никого нет, мы стали*

ПРЕТЕНДЕНТЫ НА КНИГУ
РЕКОРДОВ ГИННЕСА

САМ СЕБЕ НЕ ХОЗЯИН

НЕВИДИМА ПРАЦЯ

тут основными содержателями этого всего, — объясняет он.

Директор жалуется, что в бюджете на этот год на их шахту предусмотрено только 10 миллионов гривен, которых еле хватило только на первый квартал. По его словам, из-за постоянных проблем с финансированием генподрядчик на грани банкротства, а субподрядчик погряз в долгах. Самая большая задолженность у дирекции шахты накопилась за электроэнергию. Ее сумма составляет более 73 млн. гривен.

Есть долги и перед трудовым коллективом. На начало мая сотрудникам выплатили только 30% зарплаты за март. На мой вопрос о том, когда работники получат остальное, директор пускается в сложные рассуждения и арифметические расчеты.

— Скажу так, мы, например, получили 6 миллионов, а работ выполнили на 17. Заказчик нам не закрывает эти работы, потому что у него в позиционном списке только 10. Он бы нам еще дал, например, три, мы бы тогда закрыли эту зарплату. А он не то что не дает, а министерство так распределяет средства, что они к нам не доходят... Или не министерство, не буду вникать, — отвечает директор.

Без зарплаты на шахте сидят около 300 человек, из них 35 — это шахтеры-проходчики. Средняя зарплата на предприятии за 2017 год — 6 166 гривен без вычета налогов, у горняков — 8 442. У шахтеров оплата сдельная. А значит, чем больше денег государство выделяет на шахту, тем больше объемы работы и, следовательно, тем выше зарплата.

Григорий выводит меня на улицу, чтобы провести экскурсию. Спрашиваю о куче угля, брошенной

посреди территории. По словам директора, его выдали на поверхность во время проходки еще 3 года назад. Вес угля составляет 11 тысяч тонн. Если его реализовывать по минимальной цене — 500 гривен за тонну, то можно выручить более 5 миллионов гривен. Однако несмотря на бедственное положение компании, по словам Григория, заказчик почему-то его не продает. Тем временем порода постепенно портится — а значит, дешевеет.

— Процесс продажи начался только в этом году, они продали где-то 100 тонн всего лишь. На этом все остановилось, — с грустью констатирует директор.

Обходя территорию, Григорий признается, что сохранять такие просторы в целости нехудается. На выходных, когда рабочих нет, тут постоянно происходят кражи.

— Буквально на этих выходных арку чуть не стащили — вынесли уже за пределы территории. Заметили вовремя, а кто унес — непонятно, не поймали. Территория, на минуточку, 19 гектар, а охраны — три человека. И она не моя. Она подчиняется генподрядчику, который говорит, что у него уже два месяца нет денег охранникам платить, — сетует директор.

ВЗРЫВА НЕТ, ПОКА ЕСТЬ ЭЛЕКТРИЧЕСТВО

Проходчиками в данный момент руководит Сергей Оноприенко — молодой худощавый парень с острым подбородком и высоким, почти детским голосом. Он потомственный шахтер: один его дед был проходчиком на соседней «Нововольнской №5», второй 50 лет проработал горняком на Донбассе, отец дослужился

ШАХТЕР

до директора шахты. Вместе со своим замом, 31-летним Костей Симоновым, он ждет появления рабочих второй смены в душной каптерке, заставленной мебелью и инструментом.

— Я отношусь к шахтерскому труду с уважением. Мне жаль, что кто-то не понимает всей той работы, которую мы делаем под землей, — говорит Сергей. — В целом я получаю удовольствие от работы.

— А в чем это удовольствие? — уточняю я.

— Мне жаль, что государство меня не поддерживает. Но мне лично приятно, что я строю будущее. И рано или поздно, я очень надеюсь, что я, а не мои дети и внуки, будут добывать тут уголь и нести тепло и свет людям в их жилища, — отвечает Сергей.

Он жалуется, что несмотря на вредность и опасность шахтерской работы, правительство отняло у них льготы и выделяет мизер на строительство «десятой». Члены коллектива, говорит Сергей, привыкли к постоянным задержкам зарплаты, так как это продолжается из года в год, но это не значит, что эту ситуацию можно считать нормальной.

— Как вы живете, не получая денег месяцами? — интересуюсь я.

— Моя жена не работает на этом предприятии. Она получает заработную плату. Кроме того, есть еще дополнительный доход от сдачи жилья в аренду. За счет этого и выкручиваемся, — говорит Сергей таким тоном, как будто оправдывается.

Он добавляет, что многие шахтеры решают проблемы безденежья с помощью подработок в Польше. Они либо перевозят товар через границу и занимаются его перепродажей, или отправляются на несколько месяцев на сезонные заработки. Часть шахтеров параллельно с основным местом работы занимаются фермерством, что тоже позволяет немного заработать и кормить семью.

— Насколько опасно работать на вашей шахте? — продолжаю расспросы.

— Шахта относится к третьей категории по метану. У нас когда-то был случай хлопка, из-за чего люди травмировались, — начинает рассказ Сергей, но его перебивает зашедший в каптерку директор.

— Когда метан достигает большой концентрации, он становится самовзрываемым. У нас высокие показатели выделения метана. Поэтому мы относимся к опасным шахтам, — говорит он.

Повисает тишина, которую прерывает заместитель начальника отдела проходчиков Костя.

— Но поскольку у нас служба ВТБ работает хорошо, вырубки проветривается хорошо, нам ничего не грозит.

— Пока у нас есть электроэнергия, — добавляет директор, и все присутствующие в каптерке заливаются смехом.

Перед спуском под землю бригада проходчиков в полной экипировке собирается возле аппарата управления и ждет подъема предыдущей смены

ХРАНИЛИЩЕ УГЛЯ НА ТЕРРИТОРИИ ШАХТЫ

НОВОВОЛЫНСКАЯ №10

«КОГДА РАБОТАЕШЬ,
НЕКОГДА ВОЛНОВАТЬСЯ»

на поверхность. Пользуясь моментом, спрашиваю у собравшихся, как им работается.

— Проходчики сейчас 6–7 тысяч получают. Это вообще абсурд! Вот, коллега Ванька на заправку пошел пистолетчиком и столько же получает. Это же цирк! — возмущается проходчик Саша.

Из под его оранжевой каски, по-хулигански натянутой набекрень, виднеются седые волосы. В беседу вступает его коллега Андрей, лет 25–30-ти.

— Я вот недавно устроился. 4 месяца проработал, думал, будут какие-то финансы, что-то будут платить. А тут даже эти 5 тысяч не платят! Уже думаю рассчитаться, поехать куда-то за границу. Семью нужно кормить!

— А вы сколько здесь работаете? — снова обращаюсь к Саше.

— 14 лет.

— А что вас тут удерживает?

— 15 лет надо отработать, чтоб была нормальная пенсия, — признается он. — Будет 80% от зарплаты, а если 10 лет — то только 50%. Поэтому год надо дотянуть.

Спрашиваю про взрыв, который произошел на шахте в 2009 году, и у шахтеров моментально сходит улыбка с лиц. Никто из присутствующих в тот момент не был под землей, но у многих пострадали товарищи, а некоторые во время

происшествия были в шахте на поверхности.

— Было очень неожиданно. Свои парни, жаль. Пострадали сильно. Ожоги сильные. Некоторые в рукавицах были прорезиненных, так снимали их вместе с кожей, — вспоминает загорелый горняк в бардовой каске.

— Не страшно спускаться в шахту? — уточняю у него.

— Когда работу делаешь, некогда волноваться. Главное правила безопасности соблюдать. И все будет хорошо! — отвечает проходчик, как будто подбадривая сам себя.

Заместитель начальника отдела Костя Симонов торопится домой. Его собака, доберман Линда, на днях оценилась. Для горняка это хороший шанс поправить финансовое положение. Каждого из щенят Костя собирается продать по 3 тысячи гривен.

— Только вчера подал объявление на OLX, и сегодня всех мальчиков должны уже забрать, — с гордостью сообщает он.

Константин живет в частном доме вместе с женой, которая работает учительницей математики. Они поженились 2 года назад, но детьми еще не обзавелись. Как поясняет Костя, вначале надо встать на ноги.

Рядом с его одноэтажным домом припаркован белый опель.

— Вот эту машину я купил за этот палец! — сообщает парень, показывая правую руку, в которой он держит ключи от «Опеля».

КУПИЛ МАШИНУ ЗА ПАЛЕЦ

КОСТЯ СИМОНОВ И ЩЕНОК

На его распушем большом пальце нет ногтя и зияют шрамы. Травму он получил, когда рукавицу зажевало на конвейере. Оторванный палец удалось пришить, и страховка покрыла пластическую операцию. На лечение Костя потратил около полугода.

Разведение щенков — это не единственный способ, с помощью которого шахтер пытался решить финансовые трудности. В том числе, как и многие его коллеги, Симонов, пытался зарабатывать поездками в Польшу — перевозил товары через границу и занимался их реализацией. Но в конечном итоге его это сильно измотало.

— *Надо же было параллельно ходить на работу. Приходишь домой — едешь в Польшу, то есть сутки не спишь. Это опасно, потому что ты за рулем. Не дай бог заснуть,* — поясняет Костя.

Еще одно занятие, которое приносит Косте небольшой доход — это сбор металлолома с помощью металлоискателя. Судя по тому, с каким энтузиазмом о нем рассказывает Симонов, для него это не только способ заработка, но и развлечение.

— *Берешь металлоискатель, идешь по старым фермам, выкапываешь металлолом, получаешь деньги. Мелочь, а приятно,* — сообщает Константин и заливается смехом.

Перед тем как попрощаться с шахтером, спрашиваю, не хочет ли он добавить что-то важное, что обязательно должно попасть в репортаж. Улыбку на загорелом и небритом лице Кости Симонова сменяет задумчивое выражение.

— *Что еще можно сказать? Просто хочется работать на том предприятии, к которому я привык, на котором нравится. А не искать счастья за границей, потому что там его нет! Там ты счастья точно не найдешь! Как-то хочется достойно зарабатывать в государстве, в котором живешь. У меня два высших образования, а получаю мизер. Я думаю, это неправильно. Я же работаю честно, я же не пошел красть и не прошу чужого. Я работаю и хочу за свою работу получать достойные средства.*

В ТИШИ СТОЛИЧНЫХ КАБИНЕТОВ

Вернувшись в Киев, выясняю, что в Министерстве энергетики и угольной промышленности тема «Нововольнской №10» сейчас на слуху. Недавно в ведомстве началась работа по созданию нового подразделения под названием «Директорат ископаемых видов топлива». Ожидается, что оно будет разрабатывать и реализовывать государственную политику в отношении добычи угля. Глава директората Максим Федотов заявил, что решение проблемы «Нововольнской №10» — это одна из первых задач его подразделения.

«Теперь вопрос: что делать с этой шахтой? Законсервировать (на содержание этого объекта ежегодно уходит 40–50 миллионов гривен)? Или достраивать? Если достраивать, то за какие деньги: бюджетные или бизнес-инвестиции? При этом мы понимаем, что от ответа будет зависеть не только судьба этой шахты, а вообще будут ли строиться новые шахты в Украине. Выгодно строительство новых шахт государству, или дешевле покупать уголь за границей?», — обратился Федотов к своим подписчикам в «Facebook».

Что будет с шахтой в ближайшее время, он не написал. В то время как 10 миллионов, выделенные на этот год, уже почти израсходованы, и горняки не видели зарплаты с марта. Чтобы получить информацию об этом, звоню пресс-секретарю министерства Анне Дудке.

— О, я на этой шахте была. Приезжала с министром Демчишиным, — весело отвечает Анна, радуясь то ли своей осведомленности, то ли воспоминаниям о поездке.

Упомянутый ею Владимир Демчишин ушел в отставку в апреле 2016 года. Новый министр Игорь Насалик, в отличие от предшественника, за два года так ни разу в Нововолынске и не побывал.

Спустя неделю Анна присылает ответ на мой запрос. В нем говорится, что Минэнергоуголь в этом году обращался к Министерству финансов с просьбой увеличить бюджетные выплаты на «Нововолынскую №10». Но Минфин отказал и порекомендовал финансировать шахту за счет частных инвесторов, а не бюджета. Для этого Министерство финансов посоветовало включить «десятку» в список шахт, подлежащих приватизации.

Фонд госимущества 27 апреля издал приказ о включении «Нововолынской №10» в этот перечень.

«Следует отметить, что поиски потенциальных инвесторов для финансирования достройки шахты или проведения процедуры приватизации объекта незавершенного строительства требуют определенного времени и не решают вопросы финансового обеспечения строительства шахты начиная с мая текущего года, — справедливо подметила пресс-служба Министерства

РАБОТНИЦА ШАХТЫ

в ответе на мой запрос. — Для продолжения строительства шахты и поддержки объектов незавершенного строительства в неаварийном состоянии пока что единственным источником финансирования являются средства государственного бюджета».

В связи с этим Минэнергоуголь повторно обратилось к Минфину с просьбой увеличить выплаты на «Нововолынскую №10». О результатах этого обращения в ответе на информационный запрос не сообщается.

Мой второй вопрос, который я отправил в пресс-службу Министерства угольной промышленности, остался без конкретного ответа. Вопрос этот звучал так: будет ли завершено строительство шахты и в какие сроки это может произойти? От ответа на него в том числе зависят судьбы тех, кто ежедневно спускается под землю, рискуя своей жизнью и здоровьем. ■

ПАМЯТНИК ШАХТЕРУ В НОВОВОЛЫНСКЕ

СКАРГИ, ПОЗОВИ, СУДИ ТА ІНШІ БУДНІ ВОДІЯ ТРОЛЕЙБУСА

Щоб ця робота стала роботою мрії, водієві не вистачає тільки нормального ставлення керівництва

РОБОТА МРІЇ

«У Чернівцях курсують 83 тролейбуси», — розповідає 42-річний Юлій, водій тролейбуса з 13-річним досвідом.

Він зустрічає нас біля Чернівецького залізничного вокзалу й дозволяє проїхатися з ним у кабіні маршрутного тролейбуса ЗА. Поки я дістаю диктофон і прошу чоловіка говорити гучніше (бруківка та гудіння тролейбуса створюють неймовірний шум), він розповідає:

«Недавно місто закупило чотири нові тролейбуси, і вони більше стоять, ніж їдуть, — сміється Юлій. — Ті тролейбуси більш-менш якісні, але не для наших доріг. Та й колеги скаржаться, що скло тріскається».

Новий транспорт марки «Дніпро Т203» має літій-іонну батарею, заряджається і не потребує штанг. Час зарядки від контактної мережі становить близько 40 хвилин. Вартість 4 таких тролейбусів — 32 млн. грн.

«За таку саму суму можна було купити близько 20 таких тролейбусів, як мій», — каже водій.

За даними Міністерства інфраструктури України, нині 67% від 3736 тролейбусів по всій Україні вже вичерпали нормативний термін експлуатації і потребують заміни. Нормативний термін експлуатації транспорту — 10 років. При цьому, на противагу трамваєм та метрополітену, найпоширенішим транспортом є саме тролейбус: у 2017 році у тролейбусах міського сполучення продали 1,300 млрд. квитків.

Чеська Škoda, на якій їздить Юлій, перевозить

до 176 пасажирів. Машина приїхала вже не нова, проте саме вона, за словами чоловіка, рятує тоді, коли інші тролейбуси ламаються.

Раніше тролейбусне депо було розташоване в центрі міста, і дістатися туди працівникам було досить легко. Тепер депо на околиці. Щоб прибути туди о 5:20, як сьогодні, Юлієві потрібно сісти на черговий автобус о 4:40 і проїхати все місто. А прокинутися, відповідно, десь о третій.

Перед початком зміни лікар перевіряє працівників на вміст алкоголю у крові та вимірює тиск. Потім ставить печатку в «путівці». Цю «путівку» віддають диспетчеру, забирають журнал графіку, приймають тролейбус — і виїжджають на лінію. Сьогодні Юлій працює до сьомої вечора.

Проїжджаючи центр Чернівців, водій зізнається, що це його єдина й улюблена робота на все життя. Каже, що на роботі перебуває більше часу, ніж удома, бо безмежно любить дорогу. Свій тролейбус Юлій намагається не покидати навіть коли той на ремонті, аби впевнитися, що все зроблено як треба.

(НЕ)ТРОЛЕЙБУСНІ КОНФЛІКТИ

«Коли є зайвий час, я приходжу до свого тролейбуса, підкручую якусь гайку, щоб менше витратити часу, коли я на лінії. Дружина вже жартує. Каже, дасть мені подушку з пледом, і щоб я йшов “до себе додому”», — розповідає Юлій.

Цю роботу Юлій знайшов через центр зайнятості — після того, як відбув термін у в'язниці. Був вибір: зварювальник, автослюсар і водій

тролейбуса. Для чоловіка все було очевидно. Його бабуся півжиття працювала водійкою трамваю, а мама так часто розповідала про це різноманітні історії, що чоловік вирішив спробувати й сам.

Юлій каже, що для нього це — робота мрії. Окрім одного — ставлення керівництва. Мовляв, почалося все із затримок зарплати — по 3–4 місяці. Однак щойно на підприємство приходила перевірка, заборгованість виплачували у повному обсязі.

«Де ж взяли гроші для миттєвої виплати?», — знічено запитує Юлій.

Тоді водій вирішив з'ясувати це особисто із тепер уже колишнім керівником Чернівецького троллейбусного управління (ЧТУ) Іваном Іваничеком. А через два тижні чоловіка звільнили з роботи, обґрунтовуючи це тим, що при щоденній перевірці лікар виявив проблеми зі здоров'ям. Юлій подав позов до суду. Каже, зазвичай люди йшли з роботи, похиливши голови, але він вирішив вчинити інакше. У результаті Іваничек суд програв, і Юлія на роботі поновили. Опісля — чисельні скарги, позови та суди.

Тепер Юлій завжди ходить із диктофоном і робить копії всіх документів та заяв. Каже, що це вимушена колекція — просто немає іншого виходу.

Дружина Юлія, Наталія, також працює у ЧТУ вже протягом 11 років — кондукторкою іншого троллейбуса. Чоловік каже, що після кількох конфліктів проблеми почалися і у неї. Наприклад, якось у жінки різко піднявся тиск, і лікарі швидко порадили їй відпочити кілька годин, але лікар підприємства цю пораду не підтримав. А через те, що Наталія все ж відмовилася продовжувати роботу, на неї написали доповідну.

Після цієї історії тиск на Юлія через його принципову позицію посилювався ще більше. На підприємстві були введені нові правила, що покладали більше відповідальності на водіїв.

«Я, будучи водієм, відповідаю за пасажирів, за транспорт, дорогу, час і так далі. Так от, на мене поклали ще більше відповідальності: за збір ста відсотків виручки за планом кондуктора, уявіть. Але як водій має слідкувати за тим, що робить кондуктор?», — обурюється Юлій.

Робота водія троллейбуса вимірюється годинами. У цьому місяці, наприклад, норма, що її має проїхати Юлій, — 152 години. Однак через нововведення водій має отримувати премію не за години, проведені на лінії, а виключно у разі, якщо кондуктор виконає грошовий план. Фактично, такі зміни передбачають, що премії як такої не буде. За словами Юлія, кондуктори змушені додавати власні гроші, аби виконати план і не підвести водія.

«Хіба це правильно? Це ж не “лото-забава”. Коли ми поскаржилися керівництву, нам відповіли: “Ну, і що? Вони ж додають 1500 грн., а премію отримують обсягом 3000”», — пригадує водій.

Протягом чотирьох місяців дружині Юлія винесли чотири догани. Після цього жінці запропонували: або Наталія звільняється, або її переводять на іншу посаду. Зрештою Наталію таки звільнили. За словами Юлія, аргументували це тим, що вона не може зібрати план. Пара відправляла запити до всіх міністерств, які хоч якось стосувалися цієї теми, аби дізнатися, чи правомірним було звільнення.

Юлій згадує, що в одному з отриманих листів було написано: «Кондуктор, а тим паче водій, не несуть

ВОДІЙ ТРОЛЕЙБУСА ЮЛІАН

відповідальності за стовідсоткове виконання плану. І тим більше за це не мають права звільняти». Наталія виграла суд і її поновили.

«Дружину звільняли не через те, що вона така погана. А через те, що я виступаю за свої права. Вони прекрасно знали, що вона — моя ахіллесова п'ята», — каже чоловік.

Після цього, за словами Юлія, Іванчик подав до суду на адвокатів подружжя за те, що «вони постійно надсилають йому запити і заважають робочому процесу». Оскільки адвокати просто виконували свою роботу, а керівник, припинивши відповідати на запити, не виконував власних обов'язків, цей суд він також програв.

ПРОТЯГОМ робочого місяця водій може взяти мінімум 5 вихідних. Юлія це влаштовує. Додаткові вихідні, каже, дають без проблем.

За 195 відпрацьованих годин минулого місяця чоловік отримав 13 800 грн. Тарифна ставка у Юлія більша, ніж у водіїв інших тролейбусів, — за рахунок «гармошки» (з'єднувальна частина довгого тролейбуса, — авт.). Різниця в оплаті між звичайним і «довгим» тролейбусом — 8 гривень за годину.

«З документів, які я маю, я знаю, що у нас ставка повинна бути більшою. Але поки я чекаю рішення суду стосовно цього. Ми з адвокатами надсилали запити до кількох міст України — Київ, Дніпро, Львів, Вінниця. На той момент їхня тарифна ставка була 18 грн. з копійками. Натомість ми отримували 10 грн.», — розповідає Юлій.

На питання, як Юлій проводить вихідні, чоловік усміхається і зізнається, що спочатку — сон. Потім — усе інше. Надто вже напружена робота, де постійно мусить бути задіяна увага та пильний зір. Два місяці тому у Юлія народився внук, тож тепер він старається приділити час і йому.

Із розповіді розумію, що водій любить тяглість та спокій. Крім дороги, найголовніше хобі — це збирання грибів та прогулянка з собакою, яка, каже, аж плаче від того, що вкрай рідко бачить господаря. На все просто не вистачає часу.

ТРИ УНІКАЛЬНІ ПУНКТИ

Щоб вирішувати проблеми на ЧТУ, ініціативні працівники разом із Юлієм вирішили створити на підприємстві осередок незалежної профспілки «Захист праці». Звісно, тодішнє керівництво було проти такого гуртування, адже профспілка — це спосіб колективного захисту робітників.

«Іванчик постійно шукає дрібні правопорушення, за які можна покарати. А ще в односторонньому порядку змінює посадові інструкції, тобто запроваджує незрозумілі нововведення. Ми вже звикли з дружиною вирішувати все через запити до столиці», — зізнається Юлій.

Нововведеннями водій називає «три унікальні пункти», за недотримання яких людину можна автоматично звільнити. Перше правило — нерозголошення комерційної таємниці (тобто заборона спілкуватися з чиновниками та журналістами). Друге — ніхто не може самовільно наклеїти або зняти рекламу в салоні тролейбуса. І останнє правило — заборона їздити у сонцезахисних окулярах за кермом.

Як каже чоловік, колишнє керівництво наголошує, що під трьома новими правилами вже підписалися 95 людей. Юлій — єдиний, хто не поставив свій підпис, за що отримав попередження. Він пояснює це тим, що 60% водіїв у ЧТУ пенсійного або передпенсійного віку — от вони і бояться, що їх звільнять. Юлій зазначає, що нове керівництво тролейбусного управління до людей ставиться лояльніше, і конфліктів з ним він не має, проте правила діють і досі.

«Тоді я ходив на сесію міської ради з того приводу, що перерахування мінімальної зарплати нас оминуло. Вони написали офіційну відповідь у місцевій газеті, у якій йшлося про те, що я помилився. Зрештою гроші перерахували. Це добре. До того, що я винний, я вже звик. Крім того, на сесії колишній начальник управління ЧТУ при купі камер та високопосадовців говорить так: "А ви знаєте, що Юліан — 'зек'"?. Тоді активісти вступилися за мене, сказавши йому, що це, як мінімум, неетично. Йому вже не було що сказати, от він і він вирішив маніпулювати мною», — спокійно розповідає водій.

Юлій вважає, що саме ув'язнення вплинуло на те, що тепер він намагається захистити свої права. Мовляв, став жорсткішим, принциповішим, скрупульознішим. Це, каже, і був поштовх до відстоювання власної позиції, а ще — хороша життєва школа.

ЗА ЩО ЛЮБИТИ ЦЮ РОБОТУ?

«Головне — не те, що сидів, а те, що хзупинився», — чесно зізнається водій.

Юлій показує на тролейбус, що їде на перехресті. Звідти нам махає жінка. Цех — дружина водія. Був період, коли вони працювали на одному тролейбусі. Але тепер — нарізно.

Запитую Юлія, чому після такої тяганини він не змінює роботу.

«Я її надто люблю, мене вабить дорога і наше місто — це по-перше. По-друге, через неприязнь керівництва я не маю втрачати роботу. І наостанок — це справа принципу, надто багато часу і сил пішло на відстоювання своїх прав. Розумієте, у них немає причин, щоб мене звільнити: я приходжу вчасно, відпрацьовую всі години, проходжу медогляд», — ділиться чоловік.

А ще Юлій упевнений, що кожного дня робить щось хороше. Нехай не щось «надприродне», але те, що полегшує містянам життя.

«Розумієте, у нас є хлопчина у профкомі — Іван. Так-от, він має вищу освіту, знає кілька мов, а працює тут. Бо йому безмежно подобається саме ця робота. Якщо і молодь не проти тут працювати — це показник, я вважаю. Аби тільки ставлення було хороше», — впевнений Юлій.

Хоча чоловік зізнається, що є й мінуси: з людьми часом вкрай важко комунікувати. Юлій моментально стає серйозним і розповідає: *«Буквально вчора на цьому місці (показує, — авт.) сталася ДТП, у моєму салоні впала дівчина і розбила голову. Це сталося не через мене і моєї провини тут немає. Та й дівчина це підтвердила. Однак осад у мене залишився», — розказує водій.*

Був ще один випадок: три роки тому бабуся переходила дорогу в недозволеному місці — і потрапила під колеса. На щастя, вона залишилася жива, проте zostалися неприємні спогади. І тут, згадує чоловік, адміністрація себе проявила. Було багато свідків, і сама потерпіла сказала поліції, що уся провина на ній. Але керівництво якимось чином домовилось з ДАІ, щоб на Юлія склали протокол.

ПАСАЖИРИ В САЛОНІ ТРОЛЕЙБУСУ

«Тоді ще не було рішення суду за протоколом, а мені виписали ще одну догану за порушення правил дорожнього руху. Мені здається, тут не треба бути юристом, щоб зрозуміти, що так не має бути. Мені вдалось усе оскаржити», — каже Юлій.

МУЗИКА У САЛОНІ ТРОЛЕЙБУСА

Раніше Юлій працював на тролейбусі №275 і для комфорту пасажирів провів до салону музику. Чоловік показує нам програвач зі збірником української треків: «Скрябін», Софія Ротару, «Океан Ельзи», а також хіти 80-х та 90-х.

«Розумієте, люди вранці люди заходять до транспорту заспані, ввечері — втомлені. А тут — музика. Дрібниця, а приємно. Коли грає Despacito, вони аж танцюють у тролейбусі», — тішиться Юлій.

У плейлисті Юлія був трек Ротару з мюзиклу «Сорочинський ярмарок». Втім, пісня звучить російською мовою.

«Тітонька зайшла на “Мікрорайоні”, а вийшла на “Гоголя”, і стукає мені в кабінку, — втомлено розповідає Юлій про черговий привід для звільнення. — Я відчиняю двері, а вона на мене кричить. Ну, я й запитав її, чому. А вона мене обізвала сепаратистом, мовляв, я увімкнув шансон. Погрожувала, що я завтра не працюватиму».

Чоловіка одразу викликали до керівника. Написали догану через те, що була скарга. Цю догану Юлій знову мусив оскаржувати в суді. Адвокати чоловіка наполягли, щоб жінку, яка скаржилася, теж викликали до суду. Вона,

за словами водія, виявилася журналісткою газети, де часто практикують замовні інтерв'ю для колишнього керівництва. У результаті, журналістка зізналася, що Іваничек особисто попросив її, щоб вона написала скаргу на Юлія.

Адвокати Юлія називають такі суперечки «батлами». Тепер водій не вмикає музику у себе на маршруті. Не хоче нових конфліктів. Юрій показує мені книгу скарг і пропозицій.

«Читайте, — посміхається, — будь-хто може попросити у мене цю книгу і написати власні думки про сервіс на маршруті».

У книзі читаємо: «Приємна українська популярна музика. Дякую за приємну поїздку», «Тролейбус завжди прибуває вчасно».

ЩЕ РОКІВ П'ЯТЬ ТОЧНО ПРОЇЗДИТЬ

Юлій дозволяє собі покурити на обідній перерві, вийшовши з тролейбуса. Це — загальне правило для комфорту пасажирів.

«За 12 годин роботи кондуктор збирає близько 1700 грн., а цей тролейбус коштує 170 тисяч. Він — 2001 року, а останній капітальний ремонт був проведений у 2011-му», — розповідає водій.

За інформацією Міністерства інфраструктури України, нормативний термін експлуатації тролейбуса становить 10 років. Утім, нині в Україні налічується 1979 одиниць транспорту віком понад 20 років.

Юлій каже, що стан тролейбуса переважно залежить від догляду водія. Раніше раз

ТРОЛЕЙБУС 3-А НА МАРШРУТІ. м. ЧЕРНІВЦІ

на тиждень перевіряли технічний стан транспортного засобу: оглядали мотор, змінювали мастило. Зараз — раз на два тижні. Тому тролейбуси частіше ламаються.

Водій прогулюється пустим тролейбусом. Таке буває тільки тричі на день — під час прийому, обіду та здачі транспорту.

«От чим поганий тролейбус? — гладить поручні Юлій. — Подивіться на його стан: чистий, світлий, акуратний. Я навіть не знаю, до чого причепитись. Пам'ятаю, тривалий час боявся на ньому їздити, бо пересів з короткого на довгий. Тут важче повертати, наприклад. Я думаю, що без серйозних проблем він ще років п'ять точно проїздить».

ПОЧИНАТИ З СЕБЕ —
НЕДОСТАТНЬО

Водій зізнається, що для того, аби ця робота стала роботою мрії, йому не вистачає тільки нормального ставлення керівництва. Мовляв, кожна людина хоче прийти, зробити свою роботу і отримати за це відповідні гроші.

Для пенсійного стажу Юлієві треба провести 12,5 років за кермом. Тому за пенсію чоловік не хвилюється: ці роки він уже відпрацював.

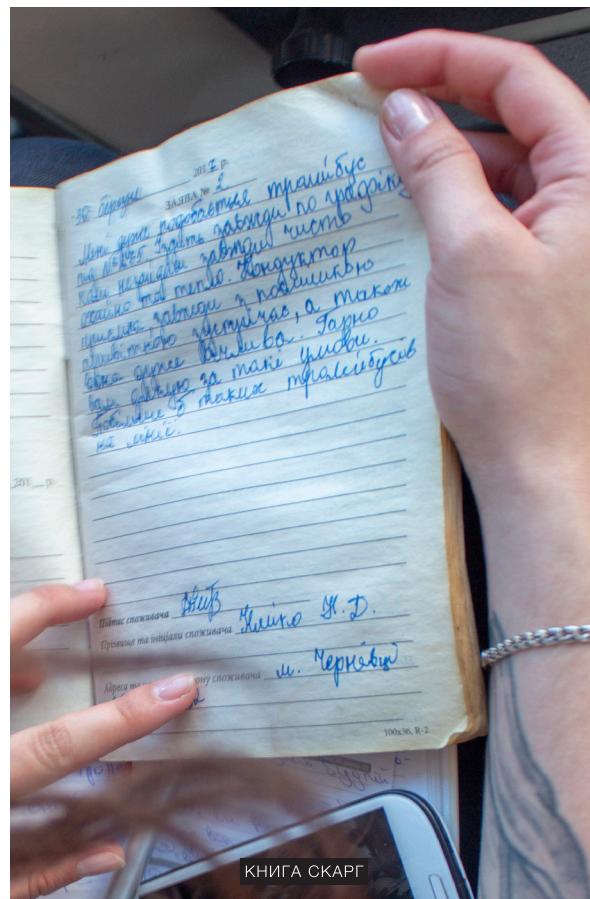
«Я неодноразово казав керівництву, що вони керівники доти, поки у них є ми, підлегли. Не буде нас — і їх не треба.

Я приїду в будь-яке місто і зможу лаштуватися водієм тролейбуса. А от вони в іншому місті високопосадовцями не будуть. Там є свої. Я би й двірником пішов працювати, аби до мене ставлення було людське», — визнає Юлій.

Зупиняємося на світлофорі. У вікно стукає бабуся, аби Юлій відчинив двері.

«Хай стукає, — махає їй рукою у відповідь Юлій. — Може, хоче привітатися. Це приємно. Посадка людей у недозволеному місці — це штраф».

Звичайний водій тролейбуса, за словами чоловіка, повинен починати з елементарного: не зупинятися у невстановлених місцях, тримати свій транспорт у чистоті і не курити за кермом. «Треба починати з себе, а не чекати, що хтось щось змінить», — саме за таким принципом Юлій бореться за свої права. ■

КНИГА СКАРГ

ДАРНИЦА-ПРОТЕСТ

ЗА ЧТО БОРЮТСЯ МАШИНИСТЫ

АВТОР / ФОТО: СЕРГЕЙ МОВЧАН

14 мая 2018 года на ПАТ «Укрзалізниця» началась акция «Работа по инструкции» (слово «забастовка» тут предпочитают не использовать). Машинисты Кременчугского, Криворожского, Дарницкого и других локомотивных депо отказались выводить локомотивы, не соответствующие требованиям инструкций по технике безопасности, что привело к остановке движения грузов на целых участках железной дороги. Ведь других локомотивов в Украине практически нет. А тяжелые условия труда, низкая заработная плата и упразднение льготных пенсий привели к массовому оттоку людей с железной дороги. С 2014 года количество работников сократилось на 30%, а многочасовые переработки превратились в обыденность.

ДАРНИЦА-ДЕПО

Для того чтобы узнать, как работают и за что вот уже месяц борются железнодорожники, Дарницкое локомотивное депо посетил Сергей Мовчан.

Попасть в Дарницкое локомотивное депо непросто. Оно расположилось на необъятных просторах промзон, где-то между ДВРЗ и Новой Дарницей. Ориентирами могут послужить одноименная станция пригородной электрички или

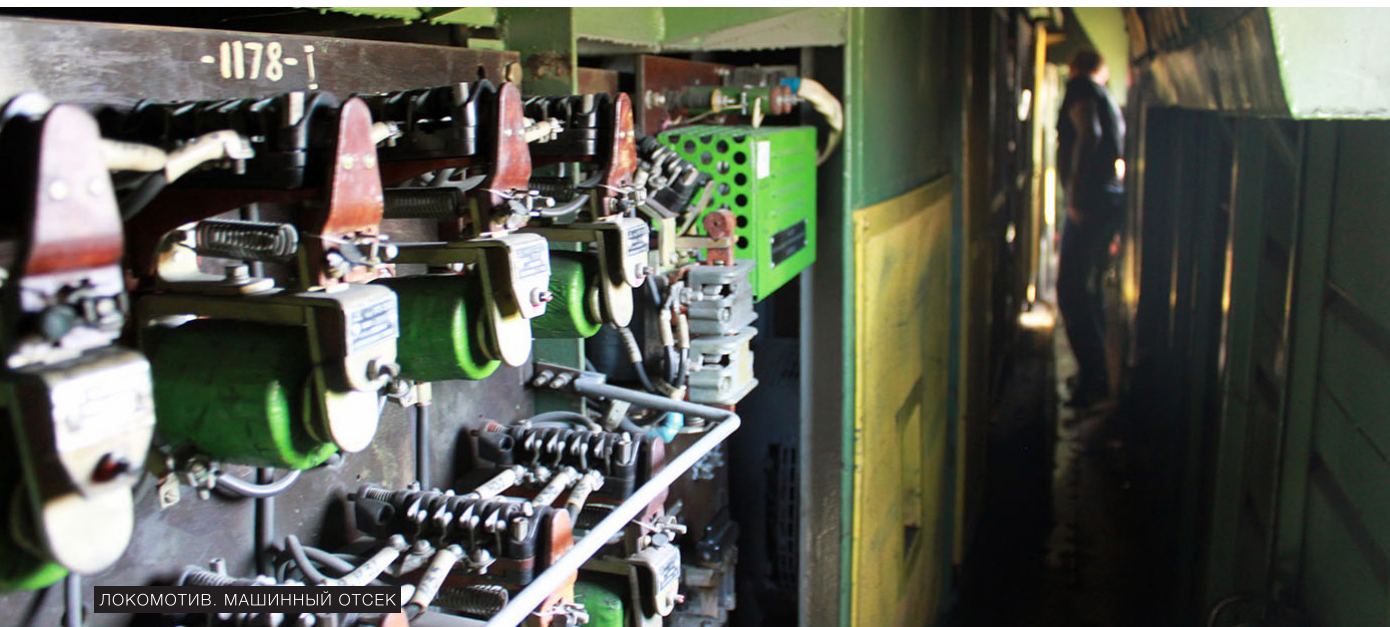
знакомое киевским хулиганам здание приемника-распределителя по ул. Ремонтная с колючей проволокой на стене. Именно здесь находится ключевой транспортный узел столицы. Именно отсюда ежедневно выезжают локомотивы, чтобы перегнать составы товарных вагонов, следующих через Киев. Но 14 мая вместе с коллегами из Кременчука, Кривого Рога и других депо по всей стране машины на линии не вышли. Началась акция «Работа по инструкции», продолжающаяся и по сей день.

Тут, в Дарницком депо, среди извивающихся колеи, мы встречаемся с Александром Скибой — главой Свободного профсоюза железнодорожников Украины (ВПЗУ). На вопрос, сколько локомотивов может выехать при соблюдении всех инструкций, он с легкостью отвечает: «Я думаю, ни одного». По словам Александра, подтекание масла присутствует во всех машинах без исключения. В кабинах 90% стекол разбиты или треснуты и есть нарушения по охране труда, а в 50%–60% локомотивов отсутствуют элементарные средства электрозащиты: нет заземляющих штанг, просрочены диэлектрические перчатки. Всего этого более чем достаточно, чтобы, следуя инструкциям, не выпускать машину из депо.

НЕВИДИМА ПРАЦЯ

ЛОКОМОТИВНОЕ ДЕПО «ДАРНИЦА»

ЛОКОМОТИВ. МАШИННЫЙ ОТСЕК

Такой вид протеста еще называют «итальянской забастовкой», но слова «забастовка» здесь все тщательно избегают. «Это не забастовка. Это обычная работа по инструкции».

ПОД ВЛАСТЬЮ УКРАИНИЗНІЦІ

Акцию начали, потому что, как говорит Александр, «накопилось», и сказать, что именно послужило толчком для начала протестов, сейчас сложно: «Вот есть стул. Какая в нем ножка самая главная? Одну убери, и все упадет». Но все же основным он признает увеличение зарплат железнодорожникам. Согласен с ним и Сергей — машинист Дарницкого депо родом из Харькова, с которым мы встречаемся через день в парке у Дарницкого ЖД-вокзала.

По его словам, зарплата в Дарницком депо — одна из самых низких на всей Юго-Западной железной дороге. И хотя официальные структуры и «желтый профсоюз» на встрече с министром инфраструктуры Украины рапортуют о средней зарплате для машинистов в 18000–20000 грн. — внушительной для Украины сумме, — такие деньги Сергей получал лишь один раз в жизни. И то с практически двойной переработкой. А способ подсчета «среднего» вызывает у него много вопросов: «Может, это они “грязными” считают? Но я с “грязными” в магазин не хожу и за газ не плачу», — говорит машинист.

При выработке обычной нормы в 165–170 часов в месяц машинист зарабатывает от 13 до 16 тыс. грн., но перерабатывать в последнее время приходится всем. Ведь с 2014 года с железной дороги уволились порядка 30% сотрудников. Уехали в Польшу, страны восточной Европы и Балтии. Нередко — на неквалифицированный труд. «Знаю человека

с Дарницкого депо, который уехал в Польшу работать в колбасном цехе, — рассказывает Александр. — Другой — на стройку». Так что переработки вошли в норму. В некоторых депо, таких как Знаменка или Жмеринка, переработки могут достигать до 250–280 часов в месяц. Работая в таком графике, можно получить до 27000 грн., но такая работа, по словам Александра, людей просто-напросто убивает. «Как человек может нормально вести поезд, если в течении месяца он ежедневно трудится по 10 часов? В кабине, при вибрациях, шуме, жаре? Они могли бы работать согласно указу, где регламентируется рабочее время и время отдыха, но они этого не делают. Их пассивность их и погубит».

Ситуация с переработками ухудшается тем, в каких условиях машинистам приходится работать. В летнее время года, когда за окном температура поднимается выше 30°C, в кабине электровозов, многим из которых уже по 50–60 лет, она может достигать до +50–60°C, а в машинном отделении — до +80°C. От прикосновения же к корпусу локомотива можно получить ожог. «*За поездку выпиваешь три литра воды и ни разу не ходишь в туалет. Джинсы за летний сезон просто разлазятся. Они все время мокрые от постоянной сырости*», — жалуется Александр. Кондиционер в кабине размещать не положено: от перепада температур в кабине и машинном отделении можно легко заболеть. Хотя Сергея не смущает: «*Говорят, что кондиционер поставить нельзя, что из-за перепада температур в машине у тебя воспаление легких будет. А я за воспаление легких! Я хочу кондиционер!*»

После столь изнурительных поездок машинистам полагается отдых. Но из-за переработок время, проведенное дома с родными, сокращается до минимума. А для некоторых профессий,

ТУАЛЕТ В ЛОКОМОТИВЕ

таких как машинисты-инструктора, не хватает и суток. *«Что люди успевают в жизни? Ничего! Мне отец говорит: “А зачем вам деньги платят? Сделал бутерброды там, куда вы приезжаете, дал 1000 грн. на сигареты, все равно тебя дома не бывает”»*, — рассказывает Сергей. И если машинисты со стажем еще готовы работать в таком режиме, молодежь тут не засиживается. *«Если ты пошел на железную дорогу — ты себе больше не принадлежишь. Ты принадлежишь Укрзализныце. И она что хочет, то с тобой и делает»*, — грустно резюмирует Сергей.

«НЕВИДИМКИ» ЖЕЛЕЗНЫХ ДОРОГ

Несмотря на тяжелые условия труда, высокие требования от руководства и практически отсутствие свободного времени машинисты все же являются железнодорожной элитой с возможностью влиять на руководство. Но чтобы состав поехал, машиниста недостаточно. Это результат работы большого количества людей — слесарей, вагонщиков, станционных работников... А эти люди остаются самыми невидимыми и самыми недооцененными работниками на железной дороге. Слесари получают 3500–4600 на руки. Медсестра в медпункте — 4000. Дежурная по станции — 4500. Как за такие деньги оплатить хотя бы коммунальные услуги, можно лишь гадать. Так что киевлян в Дарницком депо уже практически не осталось.

Но и другим немногим легче. В результате людей, готовых работать за такие деньги, с каждым годом становится все меньше и меньше, что непосредственно сказывается на работе всего предприятия. Так, по словам Александра Скибы, на участках от Тетерева до Святошино или от Триполья-Днепровского до Петра Кривоноса есть большая проблема с вагонниками. Что бы привести составителя

вагонов, способного сформировать состав, порой приходится специально гнать локомотив, что, в свою очередь, приводит к простоям. А простой — это деньги. «На участке Фастов-Белая Церковь мы простаивали 2,5 часа, ожидая, пока с Фастова приедет составитель. Из-за этого ждать пришлось еще одному поезду. Представьте: задержка двух поездов. Это огромные деньги! А составитель получает пусть 5000–5500. Добавьте ему еще 2500–3000, и поезда бы не простаивали», — вспоминает Александр.

Таким образом, считают в профсоюзе, политика экономии на работниках негативно отражается на всей железной дороге. Тогда как выполнение требования участников акции лишь повысило бы эффективность работы предприятия, снизив себестоимость перевозок.

СМЕРТЬ КАК СПОСОБ ЭКОНОМИТЬ

Отдавая все свое время работе на железной дороге, до недавнего времени машинисты могли хотя бы рассчитывать на ранний выход на пенсию — в 55 лет. Но после реформы 2016 года Кабмин радикально сократил список профессий с особо вредными или тяжелыми условиями труда — так называемые «Список №1» и «Список №2» — исключив из него машинистов. Такая реформа действительно может существенно сократить расходы пенсионного фонда, ведь до 60 лет, по словам моих собеседников, доживает далеко не каждый. Смерть через несколько лет после выхода на пенсию — тут обычное дело. *«За последнюю неделю у нас в Дарнице два человека умерло. Один в 51 год, другой — в 55. Он первый год как на пенсии. И так каждый год бывает, что кто-то год как уволился — умер. А вы представьте, что будет, если машинист в пути умрет, а помощник молодой, ничего не знает? А мы 6000 тонн фосфора везем. И что дальше? Катастрофа — это еще мягко*

сказано». Поэтому требование о возвращении профессии в льготный список — одно из ключевых для железнодорожников.

ПОЕЗДА ИДУТ. ПЕРЕГОВОРЫ — НЕТ

К сожалению, признается Александр, остановить работу в Дарницком депо так и не получилось. Нехватку работников, соглашающихся выходить на маршруты на неисправных локомотивах, быстро заполнили штейхбрейхерами или перераспределили перевозки на другие, не поддерживавшие акцию депо. По слухам, первым штейхбрейхерам даже выплатили единовременные премии в размере оклада. Но и в самом депо акцию поддержали не все. «Первыми поехали инструкторы, — рассказывает Александр. — Их в первый день из дому забрали, и они поехали. Потом — старики». И хотя многие люди в депо негласно акцию поддерживают, но идти против начальства не готовы. Тем не менее, начавшаяся 14 мая акция не захлебнулась и даже успела перекинуться на другие депо. Сейчас «работа по инструкциям» происходит в 11 локомотивных депо страны. Под таким давлением руководство ПАТ «Укрзалізниця» вынуждено было пойти на переговоры. Пока, к сожалению, безрезультатные.

«Идет торг, — рассказывает про переговорный процесс Сергей. — Вышли мы как-то с переговоров в Министерстве, не согласились на их предложение. Не успели еще отойти — звонят. Давайте мы вам еще вот это дадим. Вернитесь». Министр инфраструктуры Владимир Омелян в сложившейся ситуации заявил, что не может вмешиваться в работу государственного предприятия, и предложил себя в качестве арбитра. С другой стороны, говорят представители независимых профсоюзов, наиболее многочисленный Профсоюз

железнодорожников и транспортных строителей в Украине протест официально не поддержал (в отличие от многих рядовых членов) и полностью перешел на сторону работодателя. А генеральный менеджмент предприятия скорее готов терять деньги на простоях составов и точно давить на протестующих, чем пойти на какие-либо серьезные уступки. После месяца борьбы и переговоров ситуация, похоже, зашла в тупик.

К ПАССАЖИРУ

Правда, у железнодорожников еще остается последний козырь — пассажирские перевозки. Ведь проблемы в депо пассажирских электровозов практически ничем не отличаются от проблем в грузоперевозках. Те же самые устаревшие локомотивы ихполуразвалившиеся вагоны. С этим не поспорит никто, кто хоть раз оказался в пригородной электричке. И если завтра они тоже начнут работать согласно требованиям всех инструкций, то все тоже встанет, уверяет Александр. «Они пока не присоединяются, ведь понимают, что людям надо добираться в Киев, на работу. Но ситуация накаляется, и они готовы сделать это в любую минуту».

Не оставаться равнодушными к проблемам железной дороги Александр призывает и пассажиров. Ведь хорошо отдохнувший, внимательный машинист, который ведет исправный локомотив, — это и их интерес. Их безопасность. «Пусть пассажиры тоже задают вопросы руководству Укрзалізниця. Особенно те, кто ежедневно ездит в электропоездах и видит, в каком они состоянии. Есть телефон доверия, есть правительственная горячая линия. Пусть звонят и говорят о техническом состоянии поезда и вагонов. И их запросы будут рассматривать. Пусть подключаются тоже, если не хотят рисковать своей жизнью». ■

БЕРЕГУТ ЧЕСТЬ СМОЛИНА

КАК В СЕЛЕ ПОД ЧЕРНИГОВОМ РАБОТНИКИ ТОРФОЗАВОДА БОРЮТСЯ ЗА ЕГО СПАСЕНИЕ

АВТОР / ФОТО: АЛЕКСЕЙ АРУНЯН

В Черниговской области оказался в критической ситуации Смолинский торфозавод. Из строя вышел единственный пресс, на котором делается основной вид продукции — брикеты. Это дешевое топливо для школ, больниц и других бюджетных учреждений и предприятий области. Посреди сезона заготовки торфа завод остался без денег на зарплаты сотрудникам и другие первоочередные расходы. В конце апреля министр энергетики Украины лично пообещал предприятию денежные дотации и оборудование, но пока дальше слов дело не пошло.

На лавочке у входа в торфобрикетный цех сидит и слушает пение птиц его начальник Николай Николаевич. Его красное морщинистое лицо с пышными рыжими усами и лохматой

шевелюрой выражает скуку. Цех, которым он руководит, простаивает уже почти три месяца.

ЛУЧШЕ, ЧЕМ
РОССИЙСКИЙ УГОЛЬ

– Сломался пресс, который делает брикеты. Полетел коленвал. Разобрали пресс, коленвал отдали на проточку в Харьков. А пока ремонтом занимаемся. Вон труба прогнила, так новую делаем. Заваривают хлопцы, — объясняет Николай Николаевич.

«Пока идет война, правительство Гройсмана уничтожает наш завод». Плакат с такой надписью прикреплен над проходной вместо вывески. По соседству с ним еще один транспарант в две строчки, обращенный

НЕВИДИМА ПРАЦЯ

НАЧАЛЬНИК ТОРФОБРИКЕТНОГО ЦЕХА НИКОЛАЙ НИКОЛАЕВИЧ

ЦЕХ ПО ПРОИЗВОДСТВУ ТОРФОБРИКЕТА

к президенту и министру энергетики: «Порошенко и Насалик, не уничтожайте единственный торфяной завод в Черниговской области. Лучше смолинский брикет, чем российский уголь».

Предприятие находится в 30 километрах от Чернигова на территории села Смолин, от которого оно и получило свое название. Завод появился в 1984 году на месте Гнилушского болота — месторождения торфа, разработанная площадь которого в данный момент составляет 275 гектаров.

Предприятие сейчас выпускает удобрения на основе торфа и два вида топлива: брикет и «сушенку». Торф по сравнению с углем имеет меньшую теплотворную способность, но значительно выигрывает по цене и показателям влияния на окружающую среду. Дым от его сжигания практически безвреден, а зола, которая остается после сгорания, — это ценное удобрение.

После того, как на заводе вышел из строя пресс, дирекция неоднократно обращалась за помощью к своему фактическому собственнику — в Министерство энергетики и другие инстанции. Однако чиновники игнорировали письма и звонки. Тогда 26 апреля заводчане отправились в Киев и устроили акцию протеста под стенами министерства. Неожиданно для самих пикетчиков это принесло желаемый результат: министр Игорь Насалик пригласил к себе протестующих и пообещал выполнить все их требования. А именно перечислить заводу 15 миллионов на выплату долгов и обновление оборудования. Главе концерна «Укрторф» Андрею Озерчуку министр поручил передать предприятию прессы с другого торфозавода в Житомирской области, который простаивает уже много лет.

15 МИЛЛИОНОВ ГРИВЕН ПОТЕРЯЛИСЬ

В середине июня — спустя полтора месяца после встречи с министром — ни одно из его обещаний не выполнено, и предприятие по-прежнему сидит без денег и оборудования. Директриса Смолинского завода Валентина Огиенко вынуждена была обратиться к клиентам, чтобы те авансом заплатили за брикеты. На этот призыв откликнулся, в частности, Николай Дяченко — староста села Моровск, расположенного неподалеку. Он ежегодно закупает в Смолине брикеты для отопления больницы, школы и пожарной станции.

Когда сельский староста, приехавший рассчитаться, заходит в кабинет директрисы, та радостно идет к нему навстречу, чтобы обнять гостя.

— *Вы настоящий друг!* — вскрикивает Валентина Владимировна и предлагает сельскому голове задержаться на пару минут — поговорить.

— *Спасибо, Владимирович, у нас люди без зарплаты сидят. Скоро коленвал привезут из Харькова, поставим, запустим, и брикет к вам привезем в первую очередь!* — обещает директриса виноватым тоном.

К беседе присоединяется Андрей Страхов — главный инженер завода и профсоюзный лидер, крупный седой мужчина с хриплым голосом и громким тяжелым дыханием.

— *В пятницу обещают привезти!*

— *Коленвал на пресс?* — уточняет староста.

— *Да, привезут, будем запускаться.*

ДИРЕКТОР ЗАВОДА ВАЛЕНТИНА ОГИЕНКО

А то невозможно, сырье есть, убрали. И какое сырье! Порох! — с гордостью говорит Надежда Владимировна, улыбаясь.

— *Конечно, сушь ведь такая,* — продолжает разговор Владимирович. — *А как вы вообще? Ничего?*

— *Ничего, Владимирович, но поскорей бы запустится. С моим характером тяжело ходить на работу, когда я не могу людям заплатить. Это самое больное. А так везде выкарабкаться можно. Идем за запчастями — голову наклоняем. Солярку где-то пробиваем в долг. Вообще бюджетный комитет утвердил нам 15 миллионов, но сейчас мы не знаем, где они,* — говорит директорка рассерженно.

— *Бюджетный комитет утвердил, да? А дальше что?* — уточняет староста.

— *Хрен его знает!* — отвечает басом профсоюзный лидер Андрей Львович. — *А что дальше — никто не знает, понимаешь! Мы приехали к Насалику, он говорит: нет денег, нет денег. А потом говорит: «Ладно, у меня есть европейские деньги на захоронение отходов для «Укрэнерго». Я вам даю 15 миллионов, но бюджетный комитет Верховной Рады их должен перенацелить». Мы говорим: «Нам трактора надо закупить». А он: «Я вам даю на счет деньги, а вы что хотите, то и покупайте». Бюджетный комитет перенацелил. Полтора месяца прошло — тишина в студии.*

Валентина Огиенко — первая женщина-директор в истории Смолинского завода. Она возглавила предприятие год назад, до этого руководила профсоюзной организацией и занимала

должность мастера. На Смолинском заводе Валентина Владимировна с 1984 года, как выражается она сама — с первого колышка. Говорит, что пошла в директоры не для карьерного роста, а чтобы спасти предприятие, жизнь которого уже нельзя отделить от ее собственной.

С момента основания предприятия до середины 2000-х им бесценно руководил один директор — Николай Миронов. По словам старожилів завода, именно после его ухода наступил кризис. За следующие 10 лет у предприятия сменилось более 20 директоров, большинство из которых по своему профилю не имели отношения к добыче торфа. Нынешние сотрудники считают, что именно непрофессионализм этих руководителей и недальновидная политика министерства довела завод до плачевного состояния.

В 2012-м добыча торфа и вовсе была приостановлена на два года. А в 2015-м госпредприятие «Черниговторф» заключило инвестиционный договор с компанией «Термо-групп», которая чуть было не довела Смолинский завод до банкротства. Дошло до того, что детсад в Смолине отапливался не местным брикетом, а завезенным из Ровенской области. Но в итоге благодаря протестам трудового коллектива во главе с нынешним профсоюзным лидером Страховым и директрисой Огиенко от недобросовестного инвестора удалось избавиться.

Сейчас кабинет директора, как и остальной завод, выглядит потрепано и требует ремонта. Советская мебель, вместо кондиционера — допотопный вентилятор, на обоях — дыры, кое-где залепленные скотчем.

— *Я сказала, что ремонт в кабинете директора будем делать, когда будет завод процветать.*

Мне стыдно делать ремонт, когда нет денег. И это не главное, — объясняет мне Валентина Владимировна.

Директриса говорит, что за последний год завод по экономическим показателям еле-еле выходит в ноль. Для того, чтобы стать прибыльным, нужно обновить технику и запустить второй пресс. Он был у завода, но вышел из строя 15 лет назад.

— *Есть заводы в селе Озеряны, там есть прессы, такие же как у нас. Мы просим министерство, пожалуйста, передайте с того завода на наш завод. Вам же они не нужны! У нас один пресс, и то несчастный, а нам надо два, на двух мы бы сделали в два раза больше продукции!* — говорит Валентина Огиенко умоляюще и добавляет, что чиновники ей постоянно отказывают, ссылаясь на разные бюрократические препоны.

Сейчас на заводе работает 70 человек. На данный момент задолженность работникам составляет 1,5 миллиона гривен. Средняя зарплата на предприятии — 4,5 тысяч. У многих сотрудников оплата сдельная — а значит, если техника ломается, то люди лишаются своих денег.

— *Когда у нас покупают сельхозторф, мы рабочим немного раскидываем. А вот аппарат управления ни разу не получал денег с февраля! Я даю деньги только трактористам, тем, кто в мазуте. Вы можете взять любую ведомость и посмотреть, что ни я, ни инженер, ни кто-либо другой из управления не получит денег, пока не получит рабочий!* — заверяет Валентина Владимировна.

У тракториста Сашка внеплановый перерыв. Его машина в очередной раз сломалась,

ЛЮДМИЛА ВАСИЛЬЕВНА

и работать не на чем. Всем своим видом трактор, на котором он выходит в поле, просится на свалку. Внутри проржавевшей кабины все покрыто толстым слоем черной пыли, а на кресле для водителя нет живого места. Пока Сашко вынужденно отдыхает, спрашиваю у него, как ему работает на такой технике.

— *Тяжело чересчур, потому что эта техника уже себя отжила. Ни кондиционера, ничего! Едешь, вот так вот закрылся, — Сашко показал, как он закрывает воротом от военной куртки лицо, — или респиратор одел. Пылюка обгоняет — остановился, пылюка прошла — поехал дальше. Обратно едешь — пылюка снова накрывает.*

Тракторист признается, что в сезон получает максимум 5 тысяч. Если бы машина не ломалась, можно было бы собрать больше торфа, и зарплата была бы больше.

— *Сколько же лет вашему трактору?* — уточняю у Сашка.

— *Михальч, каких они годов?* — тракторист перенаправляет вопрос главному механику Владимиру Грищенко.

— *Где-то 87-го, — отвечает он. — Самый младший у нас 94-го года. А уборочным машинам, извиняюсь, если говорить честно, по 35 лет.*

Михальч — седой дедушка невысокого роста. Родился он в соседнем селе Лебедевка. На Смоленском заводе с первых дней — участвовал здесь в закладке фундамента. Сейчас Грищенко живет в Смолене вместе с женой, а дети разъехались по разным регионам страны и обзавелись собственными семьями. Старик радуется, что они его часто навещают. Но признается, что иногда приходится дать им «по шапке», чтобы те навестили его с «женкой».

ГЛАВНЫЙ МЕХАНИК ЗАВОДА ВЛАДИМИР ГРИЩЕНКО

ТРАКТОРИСТ САШКО

Чтобы машины на заводе хоть как-то работали, главному механику приходится применять смекалку и искать нестандартные решения.

— Все, что можем, собираем из запасов, что осталось. Из худшего выбираем лучшее и вставляем. Сколько он проработает? Может проработать месяц или два, — развивает мысль Михалыч, но его перебивает скучающий Сашко.

— Бывает, что в день дважды приходится ремонтировать, — обиженно заявляет он.

— Бывает, — подтверждает механик. — Поскольку наступает старение, усталость металла, лопается. Тем более если у торфа повышенная кислотность, металл сам по себе ржавеет. Коррозия съедает.

ТЕПЛОВОЗ СО СТЮАРДЕССОЙ

Собранный торф с полей на завод доставляется по узкоколейной железной дороге. Пути заводчане прокладывают самостоятельно. Валят лес для заготовки деревянных шпал тоже сами. Бригадой по строительству узкоколейки руководит Людмила Васильевна — работница завода с 25-летним стажем.

У тепловоза-кукушки уже ревет мотор — все готово к тому, чтобы отправиться на болота.

— Дима, Люда не хочет нас катать. Поведи ты! — говорит, заходя в кабину, профсоюзный руководитель Андрей Страхов и обращается ко мне. — Познакомьтесь, это Дмитрий Федорович — начальник фрезерного участка. А это стюардесса — Людмила Васильевна, она тоже может водить этот тепловоз, но просто стесняется.

— Соромается, — кокетливо поправляет коллегу Людмилу Васильевну.

— Она соромается, — повторяет за ней Андрей Львович, хохоча.

Поезд тронулся. Путь от завода к болотам пролегает через густые смешанные леса. По дороге встречаются несколько искусственных водоемов. Их вырыли для противопожарных целей, поскольку торф имеет свойство самовоспламеняться. В образовавшиеся пруды запустили рыбу, которую теперь время от времени ловят работники завода.

Пока поезд едет, спрашиваю у Людмилы Васильевны о том, как она относится к ситуации на предприятии.

— Люди работают на голом энтузиазме, — отвечает она. — У моих путейцев очень сложная работа, а они получают две с половиной тысячи! А то же рельсы — руками, шпалы — тоже руками прибиваются. А там работают две бабушки и два мужчины. А что делать? Жиночки — пенсионерки уже, а на эти полторы тысячи разве проживешь? Приходится работать. Полторы тысячи да еще две с половиной. Вот вроде бы как бы концы с концами сводят. А труд, конечно, адский, что там говорить. Летом очень жарко, зимой очень холодно. При этом вот сейчас комары, мошки. Они же глаза выедают! Если немного ветерку, то более-менее, но все равно очень жарко. А где еще найдешь работу? Нигде!

«ЗАСМОТРЕЛСЯ НА ЛЮДУ
И УПАЛ В КАНАВУ»

Тепловоз прибыл на болота. Внешне залежи торфа напоминают сельскохозяйственные поля. По ним нарезает круги трактор. К нему пристегнута уборочная машина, в которую загружается порода. За собой

МАСТЕР ФРЕЗЕРОВОЧНОГО УЧАСТКА ДМИТРИЙ ФЕДОРОВИЧ

ЗАГОТОВКА ТОРФА

он поднимает облака пыли. Иногда эти клубы настолько большие, что трактора становится не видно, и кажется, что по полю передвигается большое привидение.

Когда уборочная машина заполняется полностью, торф из нее выгружают на обочине поля. Так образуются караваны — штабеля из собранной породы, которые так называются, потому что их профиль напоминает верблюжьи горбы.

За работой тракториста наблюдает Дмитрий Федорович — загорелый седой мужчина, одетый в серый костюм. Он руководит процессом уборки, но если надо, то сам садится и за трактор, и за тепловоз. Спрашиваю о том, как здесь работается трактористам.

— Работа тяжела тем, что запыленность большая и жарко очень. Скажем, если на улице 30-37 градусов, то в тракторе еще плюс 40. Очень тяжело.

Трактор с истошным ревом пронесется недалеко от нас, совсем близко к каналу, вырытому для отвода воды.

— Ох, лихач! А если бы на Люду засмотрелся, то одна гусеница уже в канаве была бы. Что же ты рукой не помахала? — обращается Федорович к Людмиле Васильевне, смеясь.

— Да у меня сердце чуть не встало!

К обсуждению инцидента присоединяется лидер профсоюза Андрей Львович.

— Понимаешь, он ездит, и работа у него тупая, — обращается он ко мне, перебивая шум мотора. — Он ездит, ездит кругами. Бывает уже, что он просто не думает, что происходит.

— Да, бывает, что и в канаву заезжает, и на караваны, — подтверждает мастер фрезеровочного участка.

ЖИЗНЬ В ДОЛГ

На обратном пути спрашиваю у Дмитрия Федоровича, как он и его коллеги живут, не получая зарплату месяцами.

— Кто как может, так и перебивается. Кто пенсию получает, у кого жена где-то работает, это какая-то помощь. В магазинах в долг записывают, продукты дают. Они понимают, что завод пустится, и с людьми рассчитаются. До запуска завода, конечно, трудно. Пока не пойдет продукция, живая копейка — трудно.

— Люди перебиваются, — добавляет Андрей Львович. — Молоко продают. Свинью зарезали — продают, понимаешь, что-то с огорода. Все говорят: «Ой, в селе и так проживешь». Как это «так проживешь»? Хлеб надо купить! Одеться надо! За квартиру надо заплатить. За свет не заплатишь — отключат. За газ не заплатишь — отключат! Потом дети же. Каждый хочет помочь детям, внукам. Конечно, здесь многие страдают из-за этого, потому что хотят помочь, ну а чем сможешь? Тяжело, тяжело... Тут зарплата должна быть не меньше 10 тысяч, а то и больше. Тут же когда идет заготовка торфа, нет ни суббот, ни воскресений.

Львович замолкает, и в тепловозе воцаряется тишина, которую перебивает только гул мотора. Все кроме машиниста выходят из кабины и становятся на бортик, чтобы побыть на открытом воздухе.

Тепловоз неторопливо везет собранный торф на завод. Уставшие рабочие задумчиво всматриваются в даль. ■

ПЕРЕДОВОЙ МУЗЕЙ КАК ЖИВЕТ КРАЕВЕДЧЕСКИЙ МУЗЕЙ В СТАНИЦЕ ЛУГАНСКОЙ

Впервые я побывала в Станице Луганской летом 2015 года. Проехав около десяти блокпостов, мы оказались в небольшом городке, в котором находится единственный — да к тому же еще и пешеходный — контрольный пункт въезда-выезда в Луганской области. Первое, что замечаешь, выйдя из автобуса — длинные очереди людей, переходящих границу (не меньше очередей и в самом городе — большие группы пенсионеров, подолгу стоящие к банкоматам), и изрешеченную выстрелами автобусную станцию с прилегающими к ней строениями. К 2018 году там мало что изменилось, разве что стало еще болеелюдно, перестали стрелять по ночам, в здании самой автостанции открылся продуктовый магазин, а снаружи поставили ларек с шаурмой. Жизнь в Станице Луганской замирает с наступлением темноты. Это неофициальный комендантский час, причина которого — вьевшийся в сознание страх, порождающий гиперосторожность, понять которую мы, приезжие, можем лишь умозрительно.

Тогда, в 2015-м, на краеведческий музей, который расположен в центральной части города, мы наткнулись случайно. Оказалось, что музей закрыт на ремонт. Но нас радо впустили, узнав, что мы группа художниц. И даже провели для нас небольшую экскурсию. Правда, вместо выставки и экспонатов показывали только что заделанную крышу, которую разбомбило «градом» в 2014-м, осколки мин и снарядов, собранные местными жительницами и жителями по округе, новые батареи и окна (как я узнала позже, стекла в музее выбивало взрывными волнами около трех-четырёх раз за 2014–2015 годы, и уборка осколков для сотрудниц музея в какой-то момент стала будничным делом), а также фотографии того, каким музей был до войны.

В 2018 году музей все еще находится в состоянии ремонта: деньги, выделенные облсоветом, закончились, а новых поступлений ждать, скорее всего, придется долго. В одной из комнат на втором этаже отсутствует пол — как раз в том месте, куда прилетел «град», — а в соседней во время дождей протекает потолок. В общем,

ФРАГМЕНТ ВЫСТАВКИ В МУЗЕЕ

ЕЛЕНА ПЕТРОВНА, СМОТРИТЕЛЬНИЦА МУЗЕЯ

капитальный ремонт в музее так и не закончен, и косметический мало где проведен.

Музей был построен в 1989 году. Изначально это должно было быть вспомогательное помещение для школы (кружки, спортивные секции), которая находится через дорогу и больше не функционирует, поскольку была полностью уничтожена во время обстрелов 2014 года. Но на одном из заседаний местной администрации приняли решение, что городу крайне необходим свой музей, поэтому здание вводилось в эксплуатацию уже в этом качестве. Поначалу там проходили временные выставки, посвященные истории города и трехсотлетию Станицы Луганской, а с 1991 года появилась постоянная экспозиция. По словам Елены Петровны — смотрительницы музея, работающей там с 1989 года — «решили возродить казачество. Если раньше нельзя было такой вопрос и поднимать, то в 90-м году подумали и решили, что если это будет на культурных началах, если это будет музей, если это будет о традициях, о заселении донскими казаками нашего края, о быте казаков, то пусть это будет».

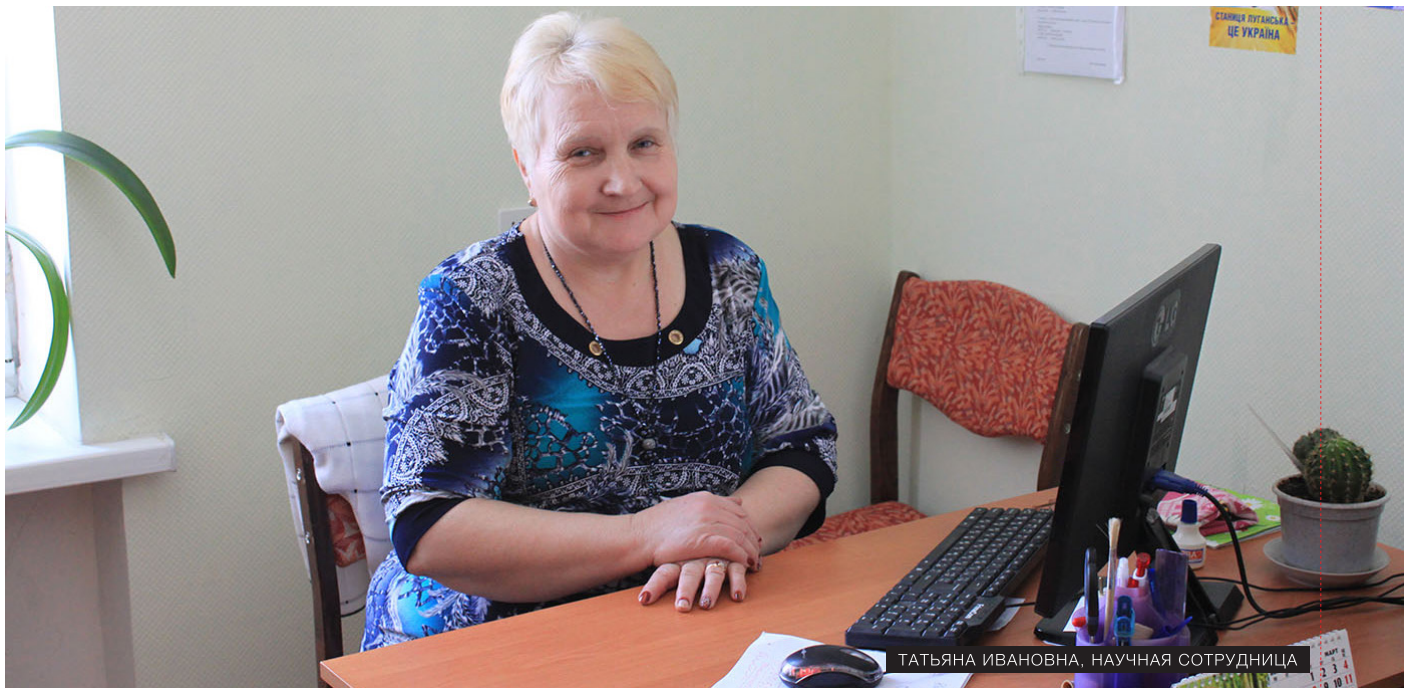
Так в 1991 году на руинах СССР стало возможным говорить на прежде запретные темы, которые теперь уже больше не шли вразрез с официальной идеологией новой власти, пришедшей на смену советской. Продлится это до 2015 года, когда вдруг окажется, что о донских казаках говорить снова нельзя, да и сами они уйдут на ту сторону линии разграничения. Таким образом, являясь де-юре краеведческим, де-факто музей долгое время был этнографическим. Не только основная экспозиция была посвящена донскому казачеству: в музее регулярно проходили мероприятия, связанные с казачьими обычаями и

ритуалами. Например, ввиду отсутствия у города своего ЗАГСа, регистрацию браков проводили в помещении музея — и, по желанию, ее можно было оформить соответственно казачьему свадебному обряду. Или проводы в армию, когда молодым призывникам мужчины в казачьем облачении читали напутствия и вручали по мешочку с родным черноземом, дабы те наверняка вернулись домой.

Летом 2014 года, во время самых активных обстрелов, музей был сильно разрушен: были повреждены внутренние коммуникации, кровля. Сотрудники музея, многие из которых жили не непосредственно в Станице, а в соседних селах, преодолевали по 5-7 километров пешком, чтобы спасти экспонаты и фонды, а также приглядывать за самим музеем, в котором из-за повреждений не было ни света, ни воды, ни тепла.

— Бывший заведующий — он выехал вообще в Россию. Остальные — они все работали до 2014 года. В 2014 году, конечно, в связи со всеми этими действиями осталось их всего четыре человека: Татьяна Ивановна (научная сотрудница), Елена Петровна (смотрительница), Тамара Юрьевна (техническая работница), Наталья Васильевна (научная сотрудница, сейчас уже на пенсии) — они тут практически каждый день были, не получали ни зарплаты, ничего, — рассказывает Вячеслав Борисович, нынешний заведующий музеем.

Вот как описывает Елена Петровна будничные выходы в музей в конце 2014 — начале 2015 года: «Очень тяжело было добираться до работы. Иду. Обстрелы днем. Утром иду одна, никого нет, зима. Дохожу. Работала у нас работница такая, Ольга Валериевна, это расстояние где-то километра три до нее, за это время я несколько

ТАТЬЯНА ИВАНОВНА, НАУЧНАЯ СОТРУДНИЦА

раз приседаю, где-то в окопчик ложусь. Я слышу, что начинается обстрел, миномет работает. Мы уже знаем, что такое “миномет”, что такое “васильки”, “гвоздики”, “грады”. Я слышу, что с горы звук пошел — выстрелили. И слышу, куда выстрелили. Направление я уже слышу, куда полетит, то ли туда, то ли сюда. В мою сторону — и я уже ищу, где бы мне спрятаться. И тоже мысль работает, что может же и сюда попасть, и никто не узнает, куда я делась. Мы шли, и нам надо было делать, надо было спасать». В декабре 2014-го музей остался без охраны в ночное время суток — тогда же и были замечены первые акты мародерства: «Не было ни окон, ни дверей. Выбитые окна мы заваливали всяким хламом, чтобы просто так нельзя было зайти, а нужно было лезть, надо было все это разбирать. Окна — здесь решетки, а от сквозняков, всех природных явлений сначала стеклилось, потом я ходила в администрацию, там дали гидробарьер — такая ткань, не пропускающая воду».

Для работников музея, проработавших в нем более десяти лет, музей, видимо, стал родным местом, раз они пытались спасти все, что можно было, — под обстрелами. И несмотря на то, что официально им сказали больше не приходиться. Никаких зарплат, социальных гарантий, начисления трудового стажа. Как оказалось много позже, ни на какую компенсацию от государства за этот труд после боевых действий они тоже рассчитывать не могли. «Мы днем, когда приходили, брали какой-то кусочек зала [одного из], складывали [то, что там находилось], если это мелкие экспонаты — складывали в коробки, если это бьющееся — мы заматывали, паковали в какую-то бумагу. Когда стало протекать — там огромная дыра была над хранилищем — мы вдвоем с Владимиром Васильевичем стеллажи тягали, девочки носили газеты, бумаги,

экспонаты, которые оставались, в такое место, где не текло, в вестибюль заносили, в большом зале у нас две пробоины было», — рассказывает Елена Петровна.

Через какое-то время стало понятно, что в самом музее ничего больше сохранить не удастся и нужно искать для фондов новое, более безопасное место. Таким местом оказалось бомбоубежище под музеем. Туда сносили экспонаты, там же прятались во время обстрелов, а с июля по сентябрь 2014 года там даже постоянно проживали местные жительницы и жители. «В январе 2015-го ходили на планерки в администрацию — каждый понедельник были планерки — и на одной из планерок сказали, что рабочий музея заболел [получил гематому мозга в декабре 2014-го во время обстрела, понадобилась операция, трепанация черепа], остались одни женщины, которым тяжело все это носить. От разных предприятий выделили людей, которые помогли перенести все в подвал. Общими силами спускали экспонаты в подвал. Потом, когда уже начал течь подвал — это была беда страшная. В 2015 году люди уже в бомбоубежище не жили, иногда приходили во время обстрелов несколько человек. Когда подвал начал протекать — подставляли под течь ведра, банки, корыта [потом все это выливали, но все равно было много сырости]», — рассказывает Елена Петровна. В 2015-м начались первые кровельные работы. Они были сопряжены с опасностью для жизни и здоровья, поскольку музей находится всего в 200 метрах от линии разграничения. Так, в это время при замене окон муж Елены Петровны был обстрелян снайпером со стороны ЛНР.

Почему же за эти восемь месяцев, когда сотрудницы ходили на работу под обстрелами,

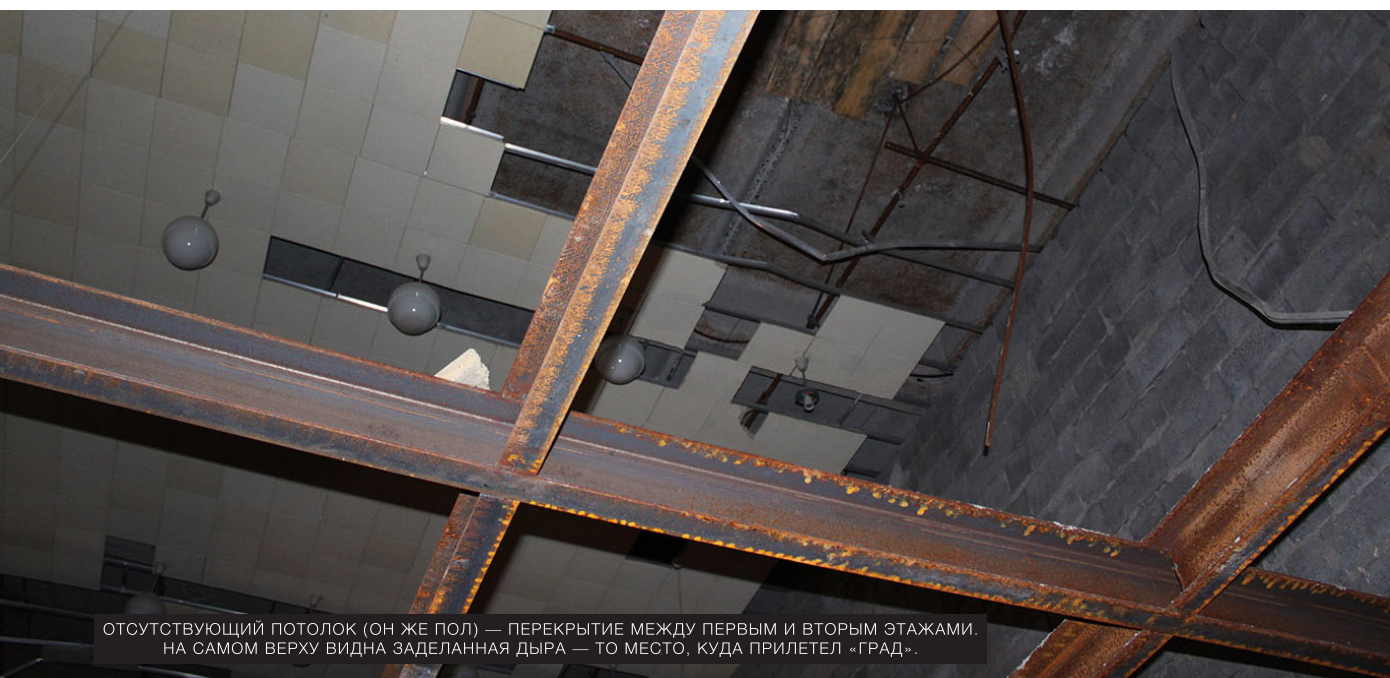

им не выплатили зарплату? Объясняется это тем, что Станично-Луганский краеведческий музей не является самостоятельным структурным подразделением, это филиал Луганского областного краеведческого музея, а значит, все финансирование идет через него — и оплата коммунальных, и выплата зарплат, и решение о необходимости ремонта или смены основной экспозиции. И если вдруг оказывается, что областного музея больше нет, значит по бумагам больше нет и филиала. Как объясняет Татьяна Ивановна, научная сотрудница музея, «у Луганского областного краеведческого музея в городе Старобельске перед нами нет кредиторской задолженности». Конечно, нет. Ведь последний аванс работницы Станично-Луганского музея получили в июле 2014-го, а областной музей был перенесен (без каких-либо задолженностей по зарплате) на базу районного в г. Старобельске весной 2015-го. И этот бюрократический кулбит, который на письме кажется нелепой путаницей, на деле оказывается непреодолимой преградой, решить которую можно только в суде (которого, кстати, в Станице Луганской нет, а возможность частых поездок на судебные заседания в другой город слабо мотивирует).

Официально свою работу музей возобновил весной 2015 года. В апреле появился новый заведующий — Вячеслав Борисович: *«Ко мне обратились сотрудники музея с таким предложением, чтобы я занял это место. В общем, я дал согласие. [...] Я, когда пришел в 2015 году, у меня и задача такая была — взять тех людей [которые работали до начала войны], потому что я сам особо музейное дело не знал и не мог разобраться ни с экспонатами, ни с тем, что было»*. В июне 2015-го экспонаты стали доставать из подвала:

мыть, чистить, сушить, проветривать — одним словом, приводить в порядок. Провели ревизию, учет, первичную инвентаризацию. Потом было выделено на ремонт около миллиона гривен, которых, разумеется, не хватило — на данный момент полноценно функционирует, в основном, только первый этаж. Наиболее основательный ремонт был проведен в подвальном помещении музея — в бомбоубежище. Связано это, видимо, с тем, что на ремонт подвала деньги выделяло не государство, а Агентство по делам беженцев при ООН. После основных ремонтных работ взялись за пополнение фондов. *«У людей случайные находки, они приносят их нам в музей, мы пытаемся их собирать, систематизировать, вводить в научный оборот. Нам военные помогают. Сейчас много материалов бывает бесхозных, выброшенных. Разрушенные дома. В общем, что мы можем — то мы сегодня делаем»*, — рассказывает Вячеслав Борисович. В фонды — основной и научно-вспомогательный — идет все, что несет хоть какую-то историческую ценность: это и посуда, и одежда, и разнообразные предметы быта и инструменты, фотографии, книги, осколки мин и снарядов. Иногда в фондах (которых уже больше тысячи единиц) оказываются странные и нелепые вещи вроде выцветшей кепки конца девяностых с надписью «СССР», но музей все принимает и все хранит, ведь музею не на кого рассчитывать, кроме себя: никто не пришлет сюда набор каменных орудий позднего палеолита или коллекцию пернатых птиц края.

В данное время постоянная экспозиция в музее отсутствует: распоряжение о необходимости сменить ее пришло из областного музея — в связи с новыми политическими реалиями выставки о донском казачестве быть здесь

ОТСУТСТВУЮЩИЙ ПОТОЛОК (ОН ЖЕ ПОЛ) — ПЕРЕКРЫТИЕ МЕЖДУ ПЕРВЫМ И ВТОРЫМ ЭТАЖАМИ. НА САМОМ ВЕРХУ ВИДНА ЗАДЕЛАННАЯ ДЫРА — ТО МЕСТО, КУДА ПРИЛЕТЕЛ «ГРАД».

больше не может. Экспозиция должна быть исключительно краеведческая и включать в себя исторический отдел и отдел природы. План этой новой краеведческой экспозиции заказывается и оплачивается областным музеем, но тратить деньги областной музей пока не спешит, поскольку станичный музей находится в зоне разграничения, а значит, потенциально может быть еще раз разрушен. Или даже не раз. В результате мы имеем кардинальную смену курса выставочной деятельности музея — теперь все происходящее в нем соответствует запросам нового времени и проникнуто духом гражданского патриотизма. Ведь, как и в любом госучреждении, план работы и бюджет утверждаются на год, а значит, весь год должен быть наполнен событиями, поэтому сотрудницы и сотрудники организуют временные выставки и проводят тематические мероприятия, приуроченные к основным коммеморативным датам вроде Дня независимости или Дня вывода войск из Афганистана.

Так, в 2017 году в музее состоялось 8 выставок — были выставлены и детские поделки к Пасхе («Котилася писанка від Станиці до Львівщини»), и работы пенсионеров, для которых в Доме культуры организованы кружки, где они могут рисовать, вязать, вышивать и т. д. Кстати, временная выставка вышиванок местных рукодельниц тоже состоялась. А 18 мая 2018 года в музее открылась передвижная фотодокументальная выставка, посвященная борьбе ОУН-УПА с нацизмом в годы Второй мировой войны под названием «УПА — відповідь нескореного народу. Повстанці проти нацизму і комунізму». На протяжении двух месяцев эта выставка колесила по Луганской области — видимо, с благой целью просвещения, смены идеологического дискурса, выстраивания новой

исторической правды. (В Станице Луганской первыми ее посетили школьники.)

Ко Дню государственного флага Украины в музее открылась выставка — коллекция флагов «Єдність світу в серці України», на которой были представлены флаги областей, областных центров, городов и поселков Украины, а также Европейского Союза, Голландии, Молдавии. Выставка флагов состоялась по просьбе местной администрации, которая собрала коллекцию из 600 небольших флагов и 250 больших. «Гостей в Станицу приезжает очень много, а прапоры эти выставляют только на мероприятиях, потому что негде их больше поставить. Ну, они просят, чтобы мы сделали в здании музея такую выставку», — говорит Татьяна Ивановна.

И в этой несколько китчевой и поверхностной трактовке сущности музейной работы героический подвиг музейных сотрудниц растворяется, как в кислоте. Они спасали все самое ценное из руин, но сейчас все выглядит так, будто они спасли руины. Идея музея утопична: он давно уже вырос из своей первоначальной функции амбара. Это место, в котором прошлое, каким бы оно ни было, сталкивается с настоящим — с рефлексирующим и анализирующим настоящим, с настоящим, которое признает и ошибки прошлого, и свои, и не боится говорить — это столкновение дает надежду о будущем. В случае станичного музея столкновение руин прошлого с руинами настоящего дает нам лишь повод к тягостным размышлениям об устройстве нашего государства. А ведь большинство краеведческих музеев в Украине, особенно если речь идет о районных центрах и небольших городках, — это чудом сохранившаяся с 50-х–60-х годов рыба в формалине: уже давно не такая блестящая чешуя, но хотя бы форма еще не совсем расплылась. ■

ФРАГМЕНТ ДОВОЕННОЙ ЭКСПОЗИЦИИ МУЗЕЯ, ПОСВЯЩЕННОЙ ДОНСКОМУ КАЗАЧЕСТВУ

АДСКАЯ КУХНЯ

После работы поваром в пяти заведениях я вздохнул с облегчением, когда устроился разнорабочим на стройку.

Когда я решил в очередной раз сменить работу и набраться новых скилов, мне в глаза бросилась вакансия повара в некоем кафе «Азия» с вроде неплохой зарплатой и весьма интересным для меня меню.

С этого момента я ступил на зыбкую стезю работы в ресторанах, общепитах и прочих чревоугоднических конторах, о которых дальше и пойдет речь.

СОБЕСЕДОВАНИЕ И УСТРОЙСТВО НА РАБОТУ

Приехав по адресу и открыв дверь кафе, я подсел к администраторке в углу с твердым намерением здесь работать. Чтобы со мной считались, на вопрос об опыте работы я, не моргнув глазом, рассказал о двухлетней каторге в арабском ресторане VIP-класса, а на вопрос, почему же ушел, быстро сымпровизировал желание попробовать себя в новой кухне. Хотя из арабской кухни я знал только фалафель и хумус, никто не догадался о том, что я все выдумал, но зато относиться все стали с должным уважением. Впрочем, в дальнейшем оказалось, что опыт работы совершенно необязателен, в повара берут всех кому не лень, а мой первоначальный бонус быстро исчерпал себя (добился я лишь более удобного для себя графика и оплаты стажировки).

Чтобы начать работать (зачеркнуто) получать деньги, прежде всего, как оказалось, необходимо точно знать так называемые пограммовки (рецепты с массой по граммам). Чтобы вам было проще их учить, вместо того, чтобы смотреть в тетрадку (а после класть ее под подушку), вам предлагают весь день нарезать/чистить овощи, мыть столы и делать все что угодно, только не готовить — без сдачи пограммовок готовить в зал вы не имеете права.

Обычно за стажировку не платят абсолютно ничего, но благодаря моему виртуальному рабочему опыту я смог выбить, в виде исключения, целых 100 грн в день. Но это, как вы понимаете, слабо меня мотивировало.

Пограммовки, к большому недовольству шефа, я сдал через три дня вместо предлагаемой

недели, хотя находились умники, которые работали за «спасибо» гораздо дольше.

ОФОРМЛЕНИЕ, САНЭПИДЕМСТАНЦИЯ И САНКНИЖКА

Где-то через неделю работы мне сказали принести копии документов и подписать какой-то договор без крайней даты. Я не особо углублялся в юридическую сторону вопроса: абсолютно понятно было, что это просто формальность на случай проверки. Просить официального оформления было равносильно моментальному увольнению, а пока что я еще думал, что это неплохая работа.

Еще через месяц администраторка внезапно вспомнила о санкнижках, и вся кухня принялась решать, где бы их купить. Вопрос о том, чтобы пройти медкомиссию, даже не стоял: с подобным графиком слишком ценишь свои выходные, чтобы разменивать их на какие-то визиты к врачу. В итоге абсолютно все без проблем купили санкнижки по 100 гривен и забыли про это. Если мы способны здесь работать, неужели это не является показателем нашего богатырского здоровья?

Еще через какое-то время к нам нагрянула санэпидемстанция. Точнее, не так: скорее мы нагрянули к ней. Владелица заведения договорилась, и нам осталось лишь приготовить небольшой банкетик на вынос — ну и, вероятно, им что-то там заплатили. То, что эту еду будут есть, а не проверять, мы были уверены, но на всякий случай приготовили ее из свежего мяса.

ПЕРЕКУРЫ И ГРАФИК РАБОТЫ

При устройстве в кафе «Азия» мне на этот вопрос ответили примерно так: «С перекурами проблем нет. Если нет заказов или какой-то другой работы — можешь курить, сколько захочешь».

Правда, они забыли сказать, что отсутствия работы на кухне быть не может. Утром ты быстро делаешь заготовки и не успеваешь закончить, как уже приходят первые посетители. Дальше обеденная «запара», с двенадцати до трех, и уборка. Ничего не делать практически невозможно. Ты или готовишь, или делаешь заготовки, или убираешь. В целом, в лучшем

случае, можно покурить утром перед обедом и уже после трех. Вечером работы обычно меньше, но все равно чаще чем раз в два часа покурить не выйдет. А если и выйдет, то тебя тут же загрузят работой, как только заметят это (всегда можно заставить мыть холодильники, например).

Также можно нарваться на гнев шефа. На перекуры все должны «отпрашиваться», и лишь после утвердительного кивка идти во внутренний дворик. Если шеф не в настроении или почему-то на тебя зол, курить ты не будешь — тебе найдут, чем заняться.

МОЙКА ПОСУДЫ

Знакомься, это — тетя Люба, ей около пятидесяти, и всю грязную посуду ты можешь смело бросать ей в мойку, только постарайся не задеть ей руки. Она работает с двумя выходными по двенадцать часов, и помимо мытья бесконечных сковородок еще трижды моет пол во всем зале.

Единственный плюс работы тети Любы в том, что ей не нужно платить за еду (кормим мы ее самыми дешевыми блюдами, так положено), она может курить когда угодно (если нет работы) и ей прощаются прогулы и различные грехи, ведь найти кого-то, кто будет за 250 гривен в день так вкалывать, практически нереально.

В свободное время тетя Люба помогает нам чистить морковь и чеснок. Порой и мы помогаем ей: готовим в грязной посуде, чтобы она лишней раз не мыла, а иногда и сами моем посуду, если тетя Люба бухая или на следующий день после пьянки «заболела».

Вначале, когда я увидел, как шеф-повар моет за мной сковородку, а тетя Люба пьяная сидит на стуле, я был, мягко говоря, шокирован. Шокирован скорее невозмутимостью и покорностью шефа. Но, как оказалось, здесь это обычное дело. Все привыкли к тому, что женщина, не выдерживая подобного графика, пытается хоть как-то расслабиться, пускай и в рабочее время.

Примерно через несколько месяцев после того, как я устроился, тетя Люба умерла. Все попытки найти ей замену потерпели фиаско, и работодателю все же пришлось существенно повысить зарплату посудомойщицам.

АЛКОГОЛЬ

Пить запрещено, и за этим строго следит шеф и админ. Но. Но в шесть вечера они оба уходят домой, а до десяти слишком много времени, чтобы отказывать себе в паре-тройке рюмок. Конечно, на кухне, как и в зале, понатыкали кучу камер, но найти мертвый угол не составляет труда. Также на случай, если хочется чуть-чуть, а в магазин идти лень, на полке стоит коньяк специально для одного соуса, и его можно пригубить — конечно, при условии, что до переучета ты нальешь туда замену.

Уже после первого месяца в бутылке из-под коньяка был чай, а все наши попытки заменить этот чай на реальный коньяк провалились.

Не то чтобы мы пили каждый день (шеф часто задерживался допоздна), но никто себя особо не ограничивал на этот счет.

ПЕРЕУЧЕТЫ

«В конце месяца у вас из зарплаты будет исчезать некая сумма», — примерно так можно объяснить это совсем не зависящее от вас явление. На практике в выбранный день все повара принимаются перебирать запасы, взвешивать их и записывать в таблицу вес, наивно округляя в большую сторону. Дальше этот список сравнивают с количеством проданных блюд и высчитывают, сколько еды пропало. Почему пропало? Непонятно. На практике еды всегда будет меньше заявленных сумм. Всегда. И всегда платить за нее придется поварам.

Конечно, это не баснословные суммы, но все же каждый месяц платить лишних 500–700 грн в никуда никого не обрадует.

ОБЕД И УЖИН

Готовить еду, будучи жутко голодным, — уж слишком жестоко, и, в зависимости от заведения, у вас есть несколько путей решения этой проблемы.

В некоторых заведениях вас кормят по графику какой-то — обязательно дешевой — бурдой, которую вы и готовите и лишь облизываетесь, поглядывая на блюда посетителей на выдаче.

В общепитах чаще всего вы питаетесь из общих казанов, что в целом неплохо, но тоже имеет ряд нюансов.

В кафе «Азия» же можно было есть абсолютно все. Все блюда из меню доступны как поварам, так и обслуживающему персоналу. За деньги.

Изначально было заявлено, что еда персоналу по себестоимости, но после весьма беглой проверки у меня не было сомнений, что нас где-то кидают. В целом цены были более чем доступны, от 10 (рис с яйцом) до 40 гривен за блюдо без каких-либо изысков, но если есть возможность сэкономить, глупо ей не воспользоваться.

— *Захочешь положить побольше, сделай так, чтобы оно прошло,* — заметил мне один из «бывалых», увидев мою порцию на обед.

Что это значило, мне не нужно было объяснять. Переучеты пускай и съедали не так-то много зарплаты, но сказывались на репутации шефа в глазах начальства. Даже в пограммовках, которые мы учили, было указано меньшее количество грамм, чем в заявленном рецепте. На автомате мы отнимали еще несколько грамм, на всякий случай. Ну, а если ты хочешь покушать побольше, то кроме этих «законно» отнятых грамм ты отнимал еще и то, что съел, пытаясь «растянуть» свою трапезу на как можно большее количество людей.

На практике это выглядело так. В «рисе с телятиной» по рецепту — 60 грамм, в записанной пограммовке — 55, в реальности ты кладешь 50 — ну, а если покушал, то 40. Но даже эти ходы не помогали нам во время переучета. Все равно сказывалась недостача.

ПРОДУКТЫ

Если вы питаетесь в кафе «Азия» (впрочем, как и в других), даже не надейтесь покушать чего-либо уж очень свежего. Любая кухня устроена так, что вначале вы будете есть старое, а лишь потом то, что привезли недавно. Мясо в вашем чудесном блюде в лучшем случае было заморожено один раз, а в худшем — раза три. Единственный шанс покушать свежего — это прийти в день привоза, дождаться вечера и надеяться, что вчерашнее мясо уже закончилось, а повар, чтобы лишний раз не возиться с разморозкой предыдущей партии, порезал только что привезенное.

Основной критерий, по которому выбирается поставщик, всегда остается неизменным — цена. Поэтому овощи — или замороженные, или подгнившие, особенно зимой. Гниль мы, конечно, вырезали, да и порой были исключения из правил, но вот тот же морковный фреш (из обрезков морковки) не пил никто из персонала, даже даром.

В идеале нас заставляли четко рассчитать количество необходимых на сегодня продуктов и не делать больше, чем нужно, но порой все же какие-то продукты начинали «попахивать». По-хорошему, для таких случаев была тетрадка списаний, и продукты стоило выбросить, если бы не одно «но». За лишние продукты в тетрадке списаний по шапке получал шеф. Поэтому, не считая критических случаев, мы просто промывали подпортившиеся товары кипятком, а в блюдо добавляли чуть больше соуса.

В последнем ресторане, где я только начинал работать, поваров обязывали еще и каждый вечер перебивать даты на судочках с продуктами — на случай проверок. Таким образом, поздние покупатели вполне могли попробовать официально «завтрашнюю» курицу, которая на самом деле могла простоять уже дня три.

Во избежание всего этого грамотные официанты, прежде чем заказать себе что-то покушать, всегда подходили к нам и вначале спрашивали, что заказать, а после добавляли: «Ну, это же мне, ты понимаешь». Конечно, мы понимали и клали им больше, снова отнимая от порций посетителей.

ЗАПАРА

Запара — это когда все столы заняты и все плохо. Все работают на пределе, блюда сменяются одно за другим — и, конечно же, никаких перекуров, никаких туалетов. В

зависимости от заведения запара может быть или в обед, или вечером, от трех до шести часов. И в любом случае это плохо. Именно во время запара вы будете ждать свой заказ час, а потом его еще перепутают, ну и, конечно же, что-то забудут положить.

К запарам готовятся заранее, с самого утра, нарезаая огромное количество заготовок, проверяя запасы и стараясь покурить и сходить в туалет.

Но худшее — это, безусловно, тотальная путаница и необходимость полного контроля оставшегося количества заготовок, в том числе и замороженных. Если что-либо во время запара внезапно попадет в стоп-лист (еще хуже — после заказа), то в лучшем случае обойдешься выговором, в худшем — штрафом.

МАЧИЗМ Как это странно не звучало бы, среди всех поваров кафе «Азия» бытовало мнение, что готовить — крайне мужественная профессия. Каждый уважающий себя повар приносил с собой свой фамильный меч (зачеркнуто) нож и первым делом запрещал всем к нему прикасаться. Нарушение этого сакрального запрета всегда заканчивалось скандалами, ножи бережно точили каждую свободную минуту, ими мерялись, как вы сами догадались чем, и хвастались, кто сколько отвалил за своего верного помощника.

— *Повар без мата — как солдат без автомата!* — без усталости повторял су-шеф.

И хотя матерились все, как сапожники, эту глупую поговорку можно было переделать под абсолютно любую профессию без потери смысла.

Также су-шеф любил всем рассказывать страшилки о том, как он работал год в самом крутом ресторане Украины. Говорил, что кормил Кличка и Порошенка, что перекуров там вообще не было, и работали они там по 12 часов без передышки, получая те же деньги, что и мы в кафе «Азия». Когда я спросил его, зачем тогда он там работал, раз там все так плохо, он с гордостью ответил: «Чтобы испытать себя!», — как будто бы речь шла об Иностранном легионе или покорении какого-нибудь восьмистысячника. По его рассказам, чтобы выдержать напряжение и не запутаться в бесконечной череде заказов, абсолютно все повара в том ресторане плотно сидели на амфетаминах (поставки которых организовывал его на тот момент шеф), и лишь он один, как истинный герой, не пользовался стимуляторами. Такая же ситуация, как он утверждал, была почти во всех ресторанах VIP-класса. Не знаю, насколько это правда, но судя по напряжению во время «запар» у нас,

возможно, су-шеф был недалеко от истины.

В один день на роль официанта пришел подкачанный молодой парень, и вся кухня тут же принялась над ним подшучивать, а шеф, качая головой, презрительно заметил:

— *Не мужская это работа — подносы разносить.*

Я не стал говорить, что на стройке, где я работал, вообще считалось, что готовить еду должна только женщина: подобное утверждение повлекло бы за собой слишком много ненужных споров и обид.

Презрительное отношение к парню-официанту сохранялось все время, пока я там работал. Повара желали видеть вокруг себя только юных девушек, чуваку же порой отказывали в еде (мы, мол, заняты), порой просто устраивали экзамен по составу блюд (официанты обязаны были его знать).

БАНКЕТЫ Банкеты — это праздник не только для гостей, но и для поваров (если те работают на процент). Вместо того чтобы готовить каждые 5 минут совершенно новое блюдо и путаться во «встречках» (чеках с заказами), ты сразу готовишь все огромными порциями, не отвлекаясь ни на что и получая в несколько раз больше, чем за нормальный день.

Единственные вещи, которые могут подпортить поварам банкет, — это огромное количество заготовок (что, в целом, решается музыкой и постоянными шутками в процессе) и владельцы заведения, а точнее их банкеты. В кафе «Азия» блюда на барские банкеты пробивались через кассу для учета, но с бешеными скидками. В результате повара получали копейки, плюс сколько хозяин соизволит надбавить, ну а официанты... Мы не спрашивали, но выглядели они тоже весьма недовольно.

КАРЬЕРНЫЙ РОСТ Его просто нет. Из реального — ты можешь стать су-шефом и получать на 50 гривен в день больше. Только вначале предыдущий су-шеф должен уволиться. Надеяться стать шефом глупо: шеф-повар кафе «Азия» уж слишком любит это место работы. Единственный шанс стать шеф-поваром — если хозяйка заведения откроет еще один ресторан, но учитывая обширную сеть, там и без тебя полно претендентов. Администратором ты стать тоже не можешь. Администраторками становятся только подруги владелицы кафе.

В самом лучшем случае, даже будучи шеф-поваром в кафе «Азия», вы будете получать 500–800 гривен в день. Но учитывая количество задач, за которые вам придется отвечать, и учитывая

количество лет, которое вам для этого нужно там проработать, это совсем не те деньги.

БОЛЬНИЧНЫЕ

Их нет. Есть призрачный шанс, что кто-то сможет тебя заменить, но на него даже не надейтесь. Однажды зимой абсолютно вся кухня и половина официантов работали с температурой и жутким ОРЗ, но никто даже надеяться не смел отсидеться дома. Можно, конечно, просто не выйти и послать всех, вместе с чувством товарищества, но это будет значить, что кто-то из поваров будет работать за двоих, и уж поверьте, вам этого не простят. Ну, и не стоит даже мечтать о том, что за «больничный» вам кто-то заплатит — скорее оштрафуют.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Я не говорю, что работа поваром — это всегда полный трэш, но сменив 5 заведений и впоследствии устроившись разнорабочим на стройку, я вздохнул с облегчением.

Дело даже не в физическом труде (кажется смешным, но простоять весь день скрючившись над плитой с тяжелыми вок-сковородками и кастрюлями не так-то просто) и не в трудочасах, а скорее в полном контроле как мыслей, так и тела.

Помимо приготовления блюда, ты всегда сконцентрирован на проверке заготовок, дозаказе продукции и прочем. В сочетании с полной зависимостью от покупателей (начиная от перекуров и заканчивая оплатой), невысокой зарплатой (35–40 грн в час), отсутствием больничных и тотальным контролем ты предпочтешь за те же деньги неспешно грузить кирпич, попыхивая при этом сигареткой. ■

ТРИ МІФИ ПРО РОБОТУ «ЗЕЛЕНБУДУ», СПРОСТОВАНІ НА ВЛАСНОМУ ДОСВІДІ

АВТОРКА: ОЛЬГА ПАПАШ
ФОТО: С ОФИЦИАЛЬНОЙ СТРАНИЦЫ «КИЕВЗЕЛЕНБУД» В FACEBOOK

Кажуть, щоб звичка закріпилася в несвідомому, потрібно повторювати певну дію протягом 40 днів. Рівно стільки я пропрацювала озеленювачем у «Зеленбуді» одного з районів Києва. А свій досвід підсумувала у вигляді аналізу найпопулярніших міфів про роботу цієї комунальної служби — міфів, які й сама донедавна поділяла.

Як і інші комунальні підприємства Києва, КП УЗН, або Комунальні підприємства з утримання зелених насаджень засновані на власності районних громад і відтворюють районний поділ. Колектив підприємства певного району поділений на бригади за територіальним і функціональним принципом. Так, КП УЗН Голосіївського району, куди я навесні 2018 року влаштувалася озеленювачем III (найнижчого) розряду, поділене на 5 територіальних одиниць, які обслуговують 5 бригад. Хоча гендерний поділ ніде не прописаний, вважається само собою зрозумілим, що такі бригади на 90% складаються з жінок (адже чоловіків бракує для «важчих» робіт — фактично, робіт з технікою).

Крім територіальних, є кілька «чоловічих» бригад, сформованих за функціональним принципом. Вони виконують ремонтні роботи в парках і скверах та працюють із технікою (трактори, мотоблоки, поливальні машини тощо). Окремо в теплиці, розташованій у Голосіївському парку, у відносно привілейованих умовах вирощує розсаду ще одна жіноча бригада.

Я потрапила в бригаду № 1, що доглядає за ділянкою між станціями метро «Льва Толстого» і «Либідська»; зі сходу територія бригади обмежена вулицею Великою Васильківською, де проходить кордон Голосіївського й Печерського районів, а із заходу — лінією залізниці.

МІФ 1. ПРАЦІВНИКИ ЗЕЛЕНБУДУ — ТІ САМІ САДІВНИКИ, ТІЛЬКИ В МІСТІ

Голосіївський район для свого експерименту я обрала просто тому, що побачила на сайті rabota.ua оголошення саме голосіївського КП УЗН. Оголошення обіцяло заробітну плату «від 7000 грн» і 8-годинний робочий день із повним соцпакемом, була згадана навіть можливість отримання путівок на базу відпочинку в Херсонській області. Обов'язки озеленювачів-жінок були описані як догляд за клумбами та зеленими насадженнями (газони, парки, сквери, бульвари), а чоловіків — обрізання дерев, підстригання газонів та інші роботи з технікою. Як виявилось згодом, не все було правдою навіть у цьому невинному оголошенні.

Звичайно ж, зеленбудівці справді утримують зелені насадження Києва, тобто виконують весь спектр робіт із догляду за рослинами: садять, поливають і прополюють квіти; висівають, підсівають та підстригають газони; саджають та обрізають дерева (чим зажили недоброї слави серед свідомих киян), і це не міф. Але при наймі на посаду озеленювача відділ кадрів непомітно вдається до замовчання, бо перелік цей не вичерпний. У ньому бракує чи не найважливого й безумовно

найбільш неприємного елемента — прибирання. Як я мимохідь з'ясувала під час співбесіди зі своїм майбутнім майстром (керівницею бригади), прибирають, тобто виконують обов'язки дворників у цих самих зелених насадженнях ті самі жінки та дівчата, які за ними доглядають. Для нашої бригади з 6-ти жінок (разом зі мною) це означало, що крім своїх основних обов'язків, що варіюються від сезону до сезону, ми мали щодня, в будь-яку погоду прибирати 4 великі сквери, кілька маленьких та ену кількість метрів газонів уздовж проїзної частини вулиць.

Оскільки територія величезна, і навіть щоб просто її обійти, треба не менше двох годин, її поділили на 3 менші зони й закріпили їх за 3-ма працівницями. Ці зони треба було щодня прибрати, а саме: зібрати все видиме сміття на газонах, замести найбільш очевидні скупчення недопалків та випорожнити урни. Встигнути треба було за перші 2 — максимум 2,5 години робочого дня.

Наша бригада складалася з жінок різного віку, при чому старші працівниці були досвідченіші в садових роботах. Щоб їх звільнити, більшу частину прибирання намагаються повісити на молодших і більш спритних колег. Тож уже на 10-й день мені урочисто «довірили» щодня прибирати найбруднішу зону в компетенції нашої бригади — три величезні сквери біля метро «Либідська». Справа була навесні, і що тепліше ставало, то більше людей використовували лавочки та прилеглі схили для рясних алко-пікніків із продукцією з сусідніх «Ашану» та фаст-фудів. Щоб встигнути прибрати бодай до 9:30, мені доводилося ледь не бігати по газонах із наколкою та пакетами для сміття.

З пакетами, до речі, теж не все гладко, принаймні в Голосіївському районі. Для економії їх

не вкладають в урну, як це передбачає інструкція, а висипають (а то й, залежно від конструкції урни, вибирають руками) сміття з усіх урн в один пакет, а коли він наповнюється — викидають його вміст у бак і використовують пакет повторно, і так двічі чи тричі.

Навіть якщо не брати до уваги такі неприємні дрібниці як те, що пакетам від цього властиво рватися, а рукавичкам (на місяць видають 2 пари) — мокнути від рештків кави та пива, ця «ранкова розминка» — фізично й психологічно дуже непроста робота. Якщо поррахувати все сміття з газонів та 13-ти урн, що належали до моєї вотчини, щодня виходило понад 10 часто багатокілограмових (через скляні пляшки) мішків для сміття, які треба було дотягти до баків.

Однак і це не найгірше. Крім щоденного прибирання, яке, принаймні, тривало не більше 3-х годин, наша бригада мусила по мірі засмічення (раз на тиждень або й частіше, якщо скомандує керівництво) прочісувати чималу територію, що включала вулицю Саперно-Слобідську від Деміївської площі майже до Південного мосту (на нашому сленгу «Сапьярка») та вулицю Грінченка вздовж Байкового кладовища. Яким чином «Сапьярка» стосувалася нашої бригади (нагадую, ми опікувалися ділянкою від площі Льва Толстого до Либідської), я так і не з'ясувала. Підозрюю, її на нас «повісили», як і сам процес прибирання. Зазвичай щоб прибрати «Сапьярку» та Грінченка майстер делегувала 2-х, знов-таки, наймолодших робітниць, у яких це забирало повний робочий день. За таку зміну, разом із ранковим прибиранням, ми намотували не менше 20 кілометрів, постійно при цьому нахилиючись і тягаючи за собою важкі мішки зі сміттям, які службова машина забирала лише зі спеціально відведених місць. Загалом у моєму робочому

розкладі прибирання займало не менше 40% робочого часу.

МІФ 2. РОБОТА КОМУНАЛЬНИКІВ НЕПРЕСТИЖНА І НИЗЬКОПЛАЧУВАНА, ПРОТЕ РОЗСЛАБЛЕНА І ЛЕГКА

У моїй уяві робота двірника і, ширше, працівника комунальних служб була овіяна романтичним ореолом. У пізньорадянські часи ціле покоління митців переховувалося від ідейного пресингу системи в тихій заводі жеків: Цой працював у котельні, Мамонов був ліфтером... Якщо помножити це на роботу з рослинами, яка є медитативним процесом *par excellence*, вийде ідеальний варіант дауншифтингу для вільнодумної людини з тонкою душевною організацією, думала я. Саме тому я не надто злякалася, коли з'ясувалося, що мені доведеться не тільки полоти й поливати квіти, але й прибирати газони. Саме тому не пішла, дізнавшись, що як озеленювач найнижчого розряду (без досвіду роботи) протягом перших півроку, а то й довше отримуватиму чистими не «від 7000 грн», а в найкращому випадку 6800 (детальніше про механізм формування зарплати в пункті 3).

Втім, як зрозуміло вже із першої частини тексту, мої фантазії були дуже наївними. Робочий день у нашій бригаді починався о 7-й ранку, на відміну від усіх інших бригад підприємства, що стартували о 8-й. Підозрюю, це свавільне рішення за мовчазної згоди інших робітниць наша майстер прийняла в доісторичні часи (а працює вона на своїй посаді з кінця 1980-х!) через те, що нам пощастило працювати в центральному районі: не дай боже, якийсь можновладець чи й сам директор підприємства

побачить зранку на газонах неприбране сміття. До речі, «о 7-й» у нас означало, що в 6:50 ти вже виходиш із битовки у змінному одязі й фірмовому оранжевому жилеті. Час на перевдягання та збір інвентаря робочим чомусь не вважався.

Після безперервного ранкового галогу-прибирання максимум, який можна було офіційно собі дозволити — це 10-хвилинний перекур. Усі мої спроби швидко поспіяти після прибирання (я не встигала поїсти вдома) жорстко обривали колеги. Тож я швидко кинула спроби поїсти цивілізовано, вдовольняючись крадькома купленою булочкою з кавою. Приблизно о 9:30 наша начальниця й сама приходила з ранкової планерки в центральному офісі, щоб ошчасливити бригаду роздачею нарядів на поточний робочий день. Зазвичай, крім прибирання, ми встигали виконати по 1–2 завдання на день. Іноді ми працювали по двоє-троє, іноді — всі разом.

З весняних робіт найбільше мені запам'яталися два види. Після того, як з газонів сходить сніг, їх треба прогребти — прочесати спеціальними граблями-віялом. Таким чином допомагають молодій траві піднятися і вичищають накопичене за зиму сміття (особливо недопалки від сигарет, які під час регулярних рейдів не прибирають через елементарний брак часу). Оскільки газонів у нас на балансі було чимало, гребти часто доводилося цілий день. Не раз і не два загрибання перетворювалося на збирання з газонів каміння та будівельного сміття, які там накопичилися за зиму. Як мені пояснила колега, закидаючи лопатою гравій та велетенські каменюки на трактор, цей вид робіт називається «прибирання газонів після зими».

Коли ж на клумбах сходять багаторічні квіти, разом із ними активно проростають бур'яни, які треба вчасно видалити. Швидкісне сапання

клумб — друга в моєму персональному «топі» навичка озеленювача. Оскільки весна цьогогоріч видалася аномально спекотною, паралельно мені довелося екстерном засвоїти і норми багатогодинної роботи на палючому сонці, придумуючи цілі квести, як захопити пляшку з водою під час піших «марш-бросків» з важким інвентарем (лопата, граблі, сапа) до тої чи іншої клумби. Такі дрібниці, як «водичка», керівництво, знов-таки, не цікавлять. З усіх норм роботи на сонці неухильно стежать за виконанням лише однієї — наявність головного убору, бо за його відсутність можуть зняти премію з бригади.

У цьому контексті варто згадати про обід: у нас його не було. Кухня в нашій битовці, гарно обладнана, з холодильником і електроплитою, виявилася бутафорською, нею ніхто не користувався. Під час співбесіди мені урочисто оголосили, що наша бригада «домовилася» працювати без обіду, щоб звільнитися на півгодини раніше. Враховуючи ранній початок робочого дня, це мало означати свободу вже о 15:30, і я спершу не зважила на вкрадені законні 30 хвилин обідньої перерви.

Насправді ж такий графік крав набагато більше часу: вечірнє перевдягання, так само й ранкове, а іноді й прогулянка пішки до битовки до робочого часу не зараховувалися. До того ж, після роботи без обіду (а часом і без сніданку) ми всі були геть виснажені й страшенно голодні. Цілком нормальною вважалася ситуація, коли майстер дозволяла нам іти додому ближче до 16-ї (бо ж багато роботи), і це означало лише те, що тобі дозволено вирушати в бік дому: пару кілометрів із важким інвентарем повертатися до битовки. І добре, якщо була змога підїхати на тракторі чи тролейбусі. Якщо додати сюди чергу до умивальника, щоб хоч трохи змити

МІФ 3. КОРІНЬ ПРОБЛЕМ «ЗЕЛЕНБУДУ», — В УСПАДКОВАНИХ ВІД РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ СТРУКТУРІ Й ПРИНЦИПАХ РОБОТИ, А ТАКОЖ У НИЗЬКИХ ЗАРПЛАТАХ

із себе землю, виходило, що кінець робочого дня й реальний вихід з роботи розділяло не менше години.

При цьому заплізнення чи найменша затримка на будь-якому етапі (скажімо, між ранковим прибиранням і основним завданням), або просто повільна, на думку майстра, робота, призводили до нескінченних нотацій і криків з її боку: спілкуватися з підлеглими тут звикли винятково в найгірших традиціях радянської школи. Усі ці «ти диви, вона вирішила пообідати», «ти що, не хочеш заробити копійку?» та «починай працювати, інакше нам доведеться попроситися» теж не додавали снаги.

Працюючи в такому ритмі, я зафіксувала, що думати про щось інше крім їжі та свого жалюгідного морального стану я можу лише ближче до 19-ї години. А там не за горами було приготування до сну та підйом о 5:30.

Скажу одразу, що ситуація комплексна й однозначну відповідь на запитання, чи це міф, дати складно. На перший погляд, це твердження близьке до істини. Жорстка ієрархія директор-майстер-робітник, квадратно-гніздовий метод роботи, манера спілкування, коли щоденний крик і образи вважаються нормою, усі ці планьорки, рознарядки й

битовки — усе свідчить про те, що «Зеленбуд» — структура так само архаїчна, як і словник, який використовують його працівники.

На користь цього говорить і повсюдне поширення бажання нижчих за рангом (майстра, бригадира) вислужитися перед старшими, повісити на підлеглих ще більше об'єктів, які треба доглядати — байдуже, якою ціною. Так, лише за час моєї роботи у бригади намілилася додаткова ділянка, сквер біля щойно збудованої багатоповерхівки на вулиці Ямській. За планом майстра, прибрати його мала також я — зранку, після «Либідської».

А ще — постійне використання тактики «потьомкінських сіл». Мені запам'ятався випадок, як раною весною посеред робочого дня двох дівчат із нашої бригади терміново відправили прибрати недопалки в лунках дерев уздовж усієї вулиці Великої Васильківської (а це 4,5 кілометри майже суцільно посаджених дерев), тому що там мав прогулюватися Кличко з директором підприємства. У той день мої колеги затрималися щонайменше на 1,5 години. Або як ми всі добровільно-примусово вийшли в суботу, щоб встигнути висадити квіти у вазонах на тій-таки Великій Васильківській напередодні проведення там марафону. Звісно, цей день нам оплатили за подвійним тарифом, але враховуючи, що то був кінець другого тижня без вихідних (перед тим ми відпрацьовували травневі свята), гроші мене цікавили менше, ніж сон.

Нарешті, однією з ключових причин неефективності комунальних служб у пострадянських містах є підхід, який я метафорично охрестила «не наше». З усядисущим «не наше» я зіткнулася,

навчаючись прибирати. Наука ця насправді не така легка, як може здатися — бо прибрати треба не якісно, як мені хотілося (тобто ліквідувати все сміття), а так, щоб створити враження чистоти певної ділянки за відведений час. Можна було б написати цілу методичку про те, де і яке сміття треба брати, а яке варто лишати; в якій руці тримати наколку для сміття, а в якій мішок, і куди при цьому подіти віник; де треба збирати «бички», а де варто вдати, що їх немає.

Одним із ключових правил у цій методичці була б непохитність перед «чужим» сміттям, тобто сміттям у чужій юрисдикції. На практиці це означало, що на газоні папірці чи пластикові пакети збирати треба, а на прилеглому до цього газону тротуарі чи дорозі, які уже не є сквером — заборонено, адже це «сповільнює роботу». Тож варто мені було потягнутися до «чужого» папірця, як колеги в унісон кричали: «Не наше!». Нікого не хвилювало, що між «нашим» і «не нашим» сміттям може бути 20 см, і що такий абсурдний поділ перетворює прибирання на сізифову працю, адже після нього банально не стає чисто. Згодом я навчилася прибрати найбільш кричущі «не наше» крадькома, а через певний час із жалем констатувала в собі зародження професійного цинізму й байдужості до «чужого».

Кейс «не нашого» проливає світло не лише на проблеми Зеленбуду, а й на проблеми інших комунальних служб пострадянських міст (брудні вулиці, невчасний вивіз сміття і т. ін.). Як показав мій досвід, річ не в тому, що комунальники мало та/або погано працюють. Значна частина проблем походить від того, що комунальні служби організовані не за територіальним принципом (community based approach — є громада і є двірник, що обслуговує, скажімо, певний

квартал), а за відомчим поділом. За територію довкола одного будинку можуть відповідати 4 різні відомства, узгодити роботу яких практично нереально: подвір'ям опікується двірник від жеку, газonom — «Зеленбуд», проїжджою частиною — «Автодор», а магазини, розташовані в тому-таки будинку, прибирають свою територію самі. У цих умовах і виникає теорія «не нашого» та практика підкидати своє сміття на «чужу» територію (скажімо, нормальним вважається скинути папірець на дорогу) або в «чужий» сміттєвий бак. Зрозуміло, що відомчий поділ, який призводить до абсурду — це також елемент радянського спадку.

І все-таки в поспіху, який часто є істинною причиною неякісного виконання робіт з боку комунальників, є не тільки радянські, а й цілком ринкові корені. Він є очевидним наслідком того, що комунальним підприємствам та їхнім працівникам доводиться виживати в дедалі більш жорстких умовах неолібералізму. Нагадаю, що, відповідно до свого визначення, будь-яке комунальне підприємство в Україні може здійснювати виробничу, науково-дослідну та комерційну діяльність із метою одержання відповідного прибутку. Цим правом «Зеленбуд» активно користується не тільки з метою збагачення керівництва, але й для того, щоб тримати зарплату на мінімально конкурентоспроможному для Києва рівні. Так, моя ставка озеленювача III розряду становила 4900 грн, а решту платні утворювала премія, яка нараховується всім працівникам підприємства відповідно до кількості виконаних ним у цьому місяці підрядів (комерційних замовлень). Саме завдяки премії на посаді озеленювача бодай хтось погоджується працювати, а заробітна плата на рівні 9–10 тисяч гривень для працівників із досвідом (озеленювач V розряду) та можливість

безкоштовного проживання в гуртожитку навіть роблять цю роботу привабливою для приїжджих з інших міст і, особливо, сіл.

І в цьому начебто немає нічого поганого, от тільки на виконання підрядів із кожної бригади регулярно відправляють одного чи двох найкращих працівників, при чому суттєво збільшується навантаження на тих, хто лишається. Якщо бригада невелика, то й без того чималі обсяги роботи стають просто непідйомними, що й обертається формалістичним, недбалим підходом. Це не тільки філософія «не нашого», але і правило прибирати — крім випадків окомилування, як-от з Кличком — тільки видиме сміття, лишаючи при цьому дрібне (кришки від пляшок, розбите скло і, найгірше, недопалки). Цю тенденцію можна помітити, щоправда, меншою мірою, і в підході до садових робіт, коли після покосу згрібають не всю траву («все одно згорить на сонці») або бур'яни не прополюють, а зрізають сапою («все одно нові виростуть»). Там, де радянські атавізми перетинаються з новими ринковими підходами, виникають найабсурдніші ідеологічні покручі та найгірші практичні результати.

ЗАМІСТЬ ПІСЛЯМОВИ

В одну з робочих субот травня ми з колегою, молодою алкозалежною жінкою, прибирали горезвісні лунки на Великій Васильківській — чергове окомилування напередодні марафону. Я згадала, як торік сама брала участь у травневому забігу, поглянула на ситуацію збоку і зрозуміла, що з мене досить: працюючи в Зеленбуді, я не мала ні часу, ні сил на спорт чи будь-які інші захоплення. Дізнатися, чи була міфом база відпочинку в Херсонській області, мені так і не довелося. ■

ЗБІРКА ЖУРНАЛІСТСЬКИХ СТАТЕЙ

«Невидима праця»

АВТОРИ

Татьяна Козак
Катерина Семчук
Ольга Русіна
Алексей Арунян
Марія Марковська
Сергей Мовчан
Валентина Петрова
Андрей Рикунський
Ольга Папаш

КООРДИНАТОР ПРОЕКТУ

Сергій Мовчан

ЛІТЕРАТУРНА РЕДАКТОРКА

Роксолана Машкова

АЙДЕНТИКА

Ірина Стасюк

ВЕРСТКА І ДИЗАЙН

Марія Бойко

Підписано до друку 25.10.2018.

Папір крейдований. Формат 60x84/8. Тираж 80 прим.

Друк офсетний. Гарнітура Helvetica.

Віддруковано в типографії «24 Прінт».

**ROSA
LUXEMBURG
STIFTUNG**
В УКРАЇНІ